

OPETTAJIEN KÄSITYKSIÄ UUDESTA
OPETUSSUUNNITELMASTA LIIKUNNAN
OSALTA

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU

Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Syksy 2007

Antti Taskinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma

TASKINEN, ANTTI: Opettajien käsityksiä uudesta opetussuunnitelmasta liikunnan osalta

Opinnäytetyö, 57 sivua, 11 liitesivua

Syky 2007

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee uutta opetussuunnitelmaa ja opettajien käsityksiä siitä 3.-6.-luokkien liikunnanopetuksen osalta.

Teoriaosassa käsitellään opetusta, kasvatusta ja oppimista. Opetus ja kasvatust on tavoitteellista toimintaa. Opetussuunnitelma on se käsikirjoitus, joka ohjaa opettajan työtä, koulun opetusta, kasvatusta ja oppimista. Teoriaosassa käsitellään myös opetussuunnitelma-käsitteen historiaa ja suomalaisen opetussuunnitelman kehitysvaiheita ja opetussuunnitelmaan vaikuttavia tekijöitä sekä perusopetuksen arvopohjaa uudessa opetussuunnitelmassa.

Suomessa valtioneuvosta päättää perusopetuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijaon, opetushallitus perusopetuksen eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Opetuksessa noudatetaan valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita. Opetuksen järjestäjä vastaa paikallisen opetussuunnitelman laadinnasta. Koulun työsuunnitelmaan kirjataan koulutyön vuosittaiset opetuksen ja kasvatuksen painotusalueet, teemat ja opetusjärjestelyt. Opettajien tehtävänä on toteuttaa opetussuunnitelmaa.

Opetussuunnitelmaa on Suomessa uudistettu viime vuosikymmeninä noin kymmenen vuoden välein. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet vahvistettiin vuonna 2004 ja uudet opetussuunnitelmat otettiin käyttöön kunnissa viimeistään 1.8.2006 mennessä. On ajankohtaista selvittää, miten uusi opetussuunnitelma koetaan käytännössä ja miten se toimii.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja siinä sovelletaan fenomenografista tutkimusotetta. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla. Kohderyhmänä on neljä eri puolilla Suomea erikokoisissa kouluissa liikuntaa opettava luokanopettajaa. Haastattelukysymykset olivat avoimia kysymyksiä koskien uutta opetussuunnitelmaa, sen tavoitteita, sisältöä ja resursseja (tuntikehys, välineet, toimintapaikat). Haastattelut litteroitiin ja analyysin pohjalta koodattiin. Saatujen teemojen avulla hahmottui käsitys uuden opetussuunnitelman jalkautumisesta liikunnanopetukseen.

Haastattelun perusteella tuli esille, että hyvinä asioita pidettiin mm. paikallisuuden merkitystä ja selkeitä tavoitteita. Hankaliksi koettiin opetussuunnitelman tavoitteiden laajuus ja tekniikkapainottuneisuus, resurssien puute ja moninaiset opettajaan kohdistuvat odotukset. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitut tavoitteet eivät tule tasapuolisesti saavutetuiksi eri oppilaiden kesken, joitakin lajeja saattaa jäädä kokonaan opetuksen ulkopuolelle riippuen esim. siitä, missä päin Suomea oppilas asuu. Opettajat ovat monien haasteiden edessä, kuten esim. liikunnallisen elämäntavan välittämisessä oppilasjoukolle sekä opetuksen laajojen tavoitteiden ja liikunnan riemun yhdistämisessä.

Avainsanat: opetus, opetussuunnitelma, opetussuunnitelman historia, liikunnan opetus, opetuksen tavoitteet.

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Physical Education

TASKINEN, ANTTI: Teachers' impressions of the new national curriculum in physical education

Bachelor's Thesis, 57 pages, 21 appendices

Autumn 2007

This research deals with the new national curriculum and teachers' opinions about it in physical education. Teachers were from grades 3-6.

The aim of the theory is to clarify the terms of teaching, education and learning. Teaching and education is target-oriented activity. National curriculum is the manuscript that directs the work of a teacher, learning, education and teaching in school. The theory part also deals with the history of national curriculum in Finland, its development stages, and factors concerning curriculum and the value basis of the new national curriculum.

In Finland the Council of State decides general nationwide goals and timetables. The National Board of Education decides the essential content and goals of different subjects in elementary school. In teaching nationwide rules are followed. The organizer of teaching is responsible for making the local curriculum. Annual focus areas of teaching arrangements, education and teaching are written in the work plan of school. Teacher's task is to follow and carry out the curriculum.

The national curriculum has been renewed every ten years during the past few decades. The basics of the new national curriculum were introduced in 2004 and every school had to follow it at the latest 1.8.2006. At the moment very current topic is to see how the national curriculum works in practice and what the teachers think about it.

The research was carried out by interviewing. The target group was four elementary school teachers who were teaching also physical education. The questions were open questions about the new national curriculum, its goals, index and resources (sport equipments, places and the amount of lessons). Lots of themes arose from the interviews and they were analysed. The research is qualitative and the research method is phenomenography.

The results of the interview showed that clear goals in curriculum and utilization of the local resources were seen as good things. The size of curriculum, many expectations towards teachers and lack of resources were considered difficult. It's not easy to carry out all the goals of national curriculum with different kinds of pupils. Some of the sports are impossible to realise. Teachers are facing many challenges like contributing a sporty way of living. They also have to combine the wide educational goals and the joy of physical exercise.

Keywords: teaching, curriculum, history of curriculum, physical education, goals in teaching

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 OPETUSSUUNNITELMAN KÄSITE	2
2.1 Opetus, kasvatus ja oppiminen	2
2.2 Opetuksen teoria – esimerkkinä konstruktivismi ja realismi	3
2.3 Opetussuunnitelma-käsitteen historiaa	4
2.4 Valtiovallan ohjaus ja paikalliset toteuttajat	5
3 SUOMALAISEN OPETUSSUUNNITELMAN KEHITYSVAIHEITA	7
3.1 Peruskoulujärjestelmää edeltäneet opetussuunnitelmat	7
3.2 Peruskoulun opetussuunnitelmat	8
3.2.1 Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnöt 1970	8
3.2.2 Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985	10
3.2.3 Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994	11
3.3 Perusopetuksen opetussuunnitelma uudistuu – perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004	12
3.4 Perusopetuksen arvopohja nykyisessä opetussuunnitelmassa	13
4 LIIKUNNAN OPETUS	15
4.1 Liikunnanopetuksen tavoitteet	15
4.2 Liikunnanopetuksen tavoitteiden arviointia	19
4.3 Uimaopetus osana liikunnanopetusta	20
4.4 Kansallinen liikuntaperinne	22
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN	22
5.1 Kvalitatiivinen tutkimusote	22
5.2 Tutkimustehtävä	24
5.3 Tutkimuksen kulku	24
5.4 Teemahaastattelu	25
5.5 Aineiston analyysi	27
5.6 Tutkimuksen kohderyhmä	28

6 TUTKIMUSTULOKSET	30
6.1 Opettajien käsityksiä liikunnan opetussuunnitelman tavoitteista uudessa opetussuunnitelmassa	30
6.2 Opettajien käsityksiä kansallisesta liikuntaperinteestä	44
7 POHDINTA	48
7.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia	48
7.2 Lopuksi	50
LÄHTEET	55
LIITTEET 1 – 3	58

1 JOHDANTO

Opetussuunnitelma on se käsikirjoitus, jota opettajat koulussa noudattavat päivittäisessä työssään. Uudet opetussuunnitelmat otettiin käyttöön viimeistään 1.8.2006. Millä tavalla uusi opetussuunnitelma toimii käytännössä liikunnanopetuksen osalta? Mitä hyvää ja huonoa siinä on? Muun muassa näihin kysymyksiin paneudutaan tässä tutkimuksessa.

Tarkoituksena on kartoittaa opettajien käsityksiä uudesta opetussuunnitelmasta. Yksi olennainen kysymys koskee sitä, onko uusi opetussuunnitelma mahdollista toteuttaa nykyisin resurssein. Riittääkö liikunnanopetuksen tuntimäärä opetussuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseen? Löytyykö välineitä eri lajien harjoitteluun ja millaiset liikuntapaikat koulun yhteydessä sijaitsee? Millaiset ovat ryhmäkoot liikunnan opetuksessa ja onko sillä vaikutusta tavoitteiden toteuttamiseen?

Miten uuteen opetussuunnitelmaan on sitouduttu? Sitoutuuko opettaja siihen paremmin, jos hän on ollut mukana sen suunnittelussa? Saavatko oppilaat liikunnasta myönteisiä kokemuksia? Tämän tutkimuksen tarkoitus on etsiä vastauksia em. kysymyksiin. Olisi tärkeää tietää, miten uusi opetussuunnitelma toimii käytännössä. Arvioinnin pohjalta saatavan tiedon avulla opetussuunnitelmaa voidaan kehittää edelleen.

Tutkimuksen teoriaosassa käsitellään opetuksen, kasvatuksen ja oppimisen käsitteitä sekä opetussuunnitelma-käsitettä ja sen historiaa. Suomalaisen opetussuunnitelman historiaa esitellään luvussa 3. Liikunnanopetuksen tavoitteita käsitellään luvussa 4 sekä Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden että esimerkkikunnan opetussuunnitelman kautta. Teoriaosassa tuodaan esille myös tavoitteiden asettelun taustaoletuksia, opetussuunnitelman arvopohjaa.

Tutkimuksessa käytetään soveltaen fenomenografista tutkimusotetta. Käytettävä menetelmä on teemahaastattelu. Kohderyhmänä on liikuntaa opettavia peruskoulun luokanopettajia, jotka ovat eri-ikäisiä, erilaisia kokemustaustaltaan ja työskentelevät erikokoisissa kouluissa eri puolilla Suomea.

Haastattelun pohjalta vastausten analysoinnin perusteella asiasisällöstä nousee keskeisiä teemoja koskien uuden opetussuunnitelman tavoitteita. Nämä teemat ovat kuvailevaa ja ainutkertaista tietoa uuteen opetussuunnitelmaan liittyvistä käsityksistä.

2 OPETUSSUUNNITELMAN KÄSITE

2.1 Opetus, kasvatus ja oppiminen

Opetus on toimintaa, jolla pyritään muutokseen. Muutos voi olla tiedollista tai taidollista tai liittyä käyttäytymiseen. Opetus on päämäärätietoista toimintaa, jossa on keskeistä vuorovaikutus opettajan ja oppilaan välillä. Opetukseen kuuluu oppiaines, opetusmenetelmät ja yhä useammin siihen liitetään myös oppimisympäristö. Perinteisesti oppimisen yhteydessä on käyty keskustelua siitä, perustuuko oppiminen ensi sijassa yksilön geneettisiin tekijöihin, kuten esimerkiksi älykkyyteen, vai onko oppiminen seurausta suotuisista ympäristövaikutteista ja -virikkeistä.

Hirsjärven (1983, 131) mukaan ”opetus on kasvatustavoitteiden suuntaista intentionaalista vuorovaikutusta, jonka tarkoituksena on aikaansaada oppimista.”

”Kasvatus on inhimillistä toimintaa, jonka tarkoituksena on edellytysten luominen ihmisen monipuoliselle kehitykselle ja kasvulle.”

”Oppiminen on sellaisia käyttäytymisessä havaittavia pysyviä muutoksia, jotka jollakin tavalla ovat olion ja ympäristön vuorovaikutuksesta syntyneitä joko siten, että ympäristö systemaattisesti opetuksen avulla pyrkii muuttamaan käyttäytymistä tai siten, että vaikutus on tahatonta” (Hirsjärvi 1983, 136).

Oppimista tapahtuu tietoisien vaikuttamisen seurauksena, mutta myös tahattomasti.

Opetukseen liitetään entistä tiiviimmin myös kasvatus. Kasvatuksen avullakin pyritään muutokseen, erityisesti käyttäytymisessä havaittaviin muutoksiin.

Erkki Lahdeksen (1992) mukaan opetus ja kasvatus on aina suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jota ohjaavat kasvatustavoitteet. Keskeistä siinä on vuorovaikutus. Vuorovaikutusta ohjaa myös tavoitteellisuus. Olosuhteita ohjailemalla saadaan vaikutuksia aikaan. Päämääränä on oppiminen, joka on tietoista ja mielekästä,

myös oppijan kannalta; oppija on myös aktiivisesti mukana pyrkimässä yhteiseen tavoitteeseen. (Kari, Moilanen & Rähkä 2001.)

Pyrittäessä kasvatuksen avulla saamaan aikaan muutosta taustalla on kasvatustavoitteita, jotka perustuvat arvoihin, jotka perustuvat maailmankatsomuksellisiin peruslähtökohtiin.

2.2 Opetuksen teoria – esimerkkinä konstruktivismi ja realismi

Yhtenä opetuksen tausta-ajatteluna voidaan nykyään pitää konstruktivistista teoriaa opetuksesta. Siinä oppijaa ei pidetä passiivisena tiedon vastaanottajana, joka omaksuu valmiita tietorakenteita. Opetus ei ole tiedon siirtoa lähettäjältä vastaanottajalle. Professori Puolimatka (2002) kysyykin, esiintyykö näin mekanistista ja suoraviivaista opetuksen käsitystä missään. Konstruktivistinen opetuksen teoria painottaa oppimisen tapahtumista kolmella tavalla: 1) Oppija ja hänen henkilökohtaiset oppimisprosessinsa on opetuksen keskipiste. Oppija on aktiivinen ja rakentaa omat tietorakenteensa. 2) Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Tietoa ei tarkastella irrallaan siitä sosiaalisesta prosessista, jossa se muodostetaan. Opiskelussa on olennaista ryhmässä työskentely, keskustelu ja neuvottelu. 3) Tieteellisten työkalujen käyttö on keskeistä tiedon hankinnassa. Todellisuus ei ole yksiselitteisesti hahmotettavissa, vaan riippuu paljolti siitä, millaiseksi opiskelija itse sen luo yhteistyökykyään, oma-aloitteisuuttaan ja luovuuttaan käyttäessään. Oppiminen on itseohjautuvaa, opettajan rooli pienenee ja lähenee ohjaajan tehtävää.

Konstruktivistisen opetuksen teorian rinnalla on realistinen suuntaus, joka myös täydentää sitä. Opetus ei ole irrallisten asioiden välittämistä, vaan koko persoonan monipuolista ja tasapainoista kehittämistä. Ei ole tarkoitus opettaa irrallista informaatiota, vaan osoittaa tiedon perimmäinen yhteys, jonka sisällä yksityiskohdat saavat merkityksen. Ei opeteta yksittäisiä arvoja, vaan arvojen perimmäinen yhteys, elämän tarkoitus, jonka kautta kaikki palaset osuvat kohdalleen. Näin koko persoonan kehitys on kokonaisvaltaista ja tasapuolista. (Puolimatka 2002, 344.)

Realistisen opetuksen teorian mukaan opetuksen tavoitteena on henkinen persoona, jonka toiminta ei ohjautu yksinomaan tarpeiden pohjalta, vaan sen mukaan, millainen todellisuus on. Hän ei tulkitse ympäröivää todellisuutta omien näkemystensä ja taipumustensa mukaan, vaan sen mukaan, mikä on maailman todellinen olemus. Ihmisen on mahdollista saada käsitys olevaisen todellisesta olemuksesta sen sijaan, että hän ajelehtisi vaikutelmien ja kuvitelmiin varassa. (Puolimatka 2002, 344-348.) Tämän näkemyksen mukaan sivistyksen päämäärä on yksilö, joka kehittyy kaikilla alueilla, ei vain älyllisesti, vaan myös tunteiden ja tahdon alueella sekä moraaliselta, esteettiseltä että uskonnolliselta tietoisuudeltaan.

2.3 Opetussuunnitelma-käsitteen historiaa

Koulutuksen tavoitteita, sisältöä ja menetelmiä on jo antiikin ajoista lähtien ohjannut opetussuunnitelma. Käsitteen varsinainen teoreettinen selvittely alkoi 1800-luvulla. Herbart (1776-1841) sisällytti opetussuunnitelman käsitteeseen opetusmenetelmäopin ja opetussuunnitelmaopin. Opetussuunnitelman käsite otettiin ensimmäistä kertaa käyttöön opetusopin kirjassa vuonna 1901.

Suomalaisessa opetussuunnitelma-käsitteen käytössä on rinnakkain kaksi suuntausta: oppiainekeskeisyys: tavoitteet ja sisällöt (Lehrplan - ajattelu, jonka kehittäjä oli Herbart) ja lapsen oppimiskokemusten suunnittelu (curriculum - ajattelu, Dewey). 1970-luvulla yhteiskunnan merkitys opetussuunnitelman laadinnassa on kasvanut; koulutuspolitiikan yleistavoitteet haluttiin suoraan siirrettäviksi opetussuunnitelmallisiksi sisällöiksi ja menetelmällisiksi yleisperiaatteiksi. Niin opetussuunnitelma on pedagoginen, mutta vahvasti myös yhteiskunta- ja kulttuuripoliittinen ohjelma. Huomioon on otettu myös kansainvälistyminen ja kansainvälinen vertailu. (Sarjala 2005, 35-41.)

Opetussuunnitelma on ”suunnitelma siitä, mitä oppilaille pitää koulussa opettaa” tai ”ennalta laadittu kokonaissuunnitelma kaikista niistä toimenpiteistä, joilla pyritään koulukasvatukselle asetettuihin päämääriin”(Komiteanmietintö 1970:A4). Opettajan tulee opetuksessaan noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa.

Opetussuunnitelmassa heijastuu aina yhteiskunnan tila ja tahto. Siksi opetussuunnitelmien painotukset eri aikakausina ja eri kouluasteilla vaihtelevat. (Uusikylä & Atjonen 1999, 47.)

2.4 Valtiovallan ohjaus ja paikalliset toteuttajat

Suomalainen peruskouluopetus perustuu perusopetuslakiin ja -asetukseen. Perusopetuslain mukaan *valtioneuvosto* päättää opetuksen yleisistä tavoitteista sekä perusopetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen (tuntijako).

Opetushallitus päättää perusopetuksen eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien opetuksen tavoitteista ja sisällöistä sekä kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon keskeisistä periaatteista. Opetushallituksen ohjeet on koottu asiakirjaan Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Opetuksessa noudatetaan valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita. Opetus tapahtuu oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti.

Kunta on *opetuksen järjestäjä* ja vastuussa siitä, että kunnassa hyväksytään paikallinen opetussuunnitelma. Paikallinen opetussuunnitelma laaditaan opetussuunnitelman perusteiden pohjalle. Kunnalla on vastuu opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Opetussuunnitelman laadinnassa tulee ottaa huomioon myös esiopetuksen opetussuunnitelma sekä muut kunnassa tehdyt lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat päätökset. Tavoitteena on opetuksen yhtenäisyys. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004, 8.) Valtioneuvosto voi myöntää myös rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan perusopetuksen järjestämiseen. Näitä lupia on myönnetty niukasti, mm. steiner-kouluille ja kristillisille kouluille.

Kunnallinen liikkumavara kuuluu olennaisesti nykypäivän opetussuunnitelmaan. Kunnassa voidaan annettujen säädösten puitteissa tehdä päätöksiä mm. seuraavissa asioissa: oppilaan viikkotuntimäärän jousto riippuen valinnaisista aineista, perusopetuksen kieliohjelma, valinnaisopetuksen järjestely, vapaaehtoiset aineet ja kerhotoiminta, teemaviikkojen ja –päivien sisällyttäminen koulujen työsuunnitelmiin.

Opetussuunnitelma on yksi keskeisimmistä koulua ohjaavista dokumenteista, jossa ilmaistaan kyseisen koulun tavoitteet ja oppiaines ja oppilasarvioinnin periaatteet. Siinä otetaan kantaa myös opetusmenetelmiin. (Uusikylä & Atjonen 2005, 50.) *Koulut* laativat vuosittain *työsuunnitelman*, joka ohjaa keskeisesti koulun toimintaa: Työsuunnitelmaan sisällytetään mm. koulun opetus- ja kasvatustyön painotusalueet kuluvaan vuodenaikana, tuntikehyksen käyttö, teemaviikot ja –päivät, koulun ulkopuolelle suuntautuvat toiminnot ja koulutyön yleiset järjestelyt.

Valtakunnalliset ja paikalliset perusopetusta koskevat päätökset muodostavat perusopetusta ohjaavan kokonaisuuden. Tässä yhteenvedossa lista kyseisistä päätöksistä:

- perusopetuslaki- ja asetus
- valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta
- esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet
- opetuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma
- opetussuunnitelmaan perustuva perusopetusasetuksen 9 §:n mukainen vuosittainen suunnitelma.

Opetussuunnitelma on keskeinen opetustyötä ohjaava dokumentti ja Suomessa on ajateltu samojen perustavoitteiden toteutuvan ympäri maata. Saylor (1981) on kuvannut opetussuunnitelmaa muihin ammatteihin liittyvillä vertauksilla (Uusikylä & Atjonen 2005, 51). Opetussuunnitelma on tarkkuudessaan kuin rakennuspiirustus. Opettajan taituruus on siinä, miten tarkasti hän toteuttaa opetuksessaan opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelma on myös kuin etukäteen suunniteltava pelitaktiikka. Sitä on tarkoitus noudattaa pelin voittamiseksi, mutta pelinjohtajan on kyettävä myös improvisoimaan tarvittaessa. Opettajan on kyettävä improvisoimaan, mutta myös luomaan uutta: opettaja on taiteilija, joka luo taideteosta, johon liittyy etukäteistoiveita, mutta josta myös edellytetään löytyvän luojansa persoonallinen kosketus ja käden jälki.

3 SUOMALAISEN OPETUSSUUNNITELMAN KEHITYSVAIHEITA

3.1 Peruskoulujärjestelmää edeltäneet opetussuunnitelmat

Ensimmäinen systemaattisesti laadittu kansakoulun opetussuunnitelma oli professori Mikael Soinisen johdolla laadittu `Maalaiskansakoulun opetussuunnitelma` vuodelta 1925. Se painotti muodollista kasvatusta eli oppiaineiden systemaattista opetusta ja tavoitteisuutta. Ensimmäistä opetussuunnitelmaa voisi siten luonnehtia oppiainespainotteiseksi. (Komiteanmietintö 1925; Rinne 1984; Uusikylä & Atjonen 1999, 50.) Tuon suuntainen kehitys jatkui varsinkin alakoulun (1.-2.kouluvuodet) yleistyessä 1920-luvulta lähtien. Kansakoulusta oli vähitellen tullut oppikouluun valmistava koulu (sen 4 alinta luokkaa), mikä jo 1930- ja 1940-luvuilla merkitsi opetussuunnitelman ja erityisesti opetuksen muokkautumista oppikoulun pääsytutkintoon valmistavaksi.

Uusi perusrakenne opetussuunnitelmalle saatiin vuonna 1952, jolloin ilmestyi Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnön II osa (Komiteanmietintö 1952). Ainejakoinen suunnittelu ja yleissuunnitelmissa esitetyt oppimäärät, sanoin kuin oppikirjat, antoivat melko yhtenäiset valtakunnalliset puitteet kansakoulujen opetussuunnitelmille. Kaupunkikunnissa vahvistettiin kaikkien kansakoulujen yhtenäinen opetussuunnitelma eri oppiaineiden tuntijakoineen ja oppimäärineen, didaktinen suunnittelu jätettiin opettajien tehtäväksi. Oppiaineiden valinnassa tietyt asiat nähtiin oppilaan tulevaisuuden kannalta toisia tärkeämmiksi, jolloin oppiaineiden karsintaa piti tehdä kulttuuriarvojen suuntaamalla tavalla. (Komiteanmietintö 1952; Rinne 1984.) Oppilaan monipuolista kehittämistä arvostava kasvatusta sai uutta jalansijaa, ja oppilaan kehitystason huomioonottamista tähdennettiin opetus- ja kasvatustyön kulmakivenä.

Opetussuunnitelmat ovat aina kuvastaneet omaa yhteiskunnallista aikaansa ja yhteiskunnallisia tarpeita. Alkuvaiheessa koulutus nähtiin tarpeelliseksi vain lahjakkaimmille, sitten katsottiin tarpeelliseksi kasvattaa kaikkia lapsia ”kuriin ja Herran nuhteeseen”, opettaen heille samalla luku-, kirjoitus- ja laskutaitoa, kunnes vähitellen kehittyi tiedepohjaiseen opetukseen rakentuva yleinen reaaliopetuksen suunnitelma. (Malinen 1985, 23.)

Opetussuunnitelmat ovat tulleet yleisen mielenkiinnon kohteiksi varsinkin USA:ssa ensimmäisen sputnikin lennettyä 1957. Noihin aikoihin mm. OECD:n piirissä koulutus katsottiin tärkeimmäksi taloudellisen kehityksen tekijäksi teknistyneessä yhteiskunnassa. Näistä seikoista johtuen opetussuunnitelmien laadintaan on 1950-luvulta lähtien kiinnitetty runsaasti huomiota. (Malinen 1985, 23.)

Opetussuunnitelman laadintaan ovat vaikuttaneet kolme seikkaa: 1900-luvulla, ”lapsen vuosisatana”, on pidetty tarpeellisena lapsen yksilöllisyyden ja lapsen tarpeiden huomioimista, mutta toisaalta yhteiskuntasidonnaisuuden lisääntyminen on ilmeistä kaikissa kirjoitetuissa opetussuunnitelmissa. Kolmantena keskeisenä vaikuttajana on vahvasti ollut tiedepohjaisuus ja ainesidonnaisuus alusta alkaen. Voidaankin sanoa, että opettajalla on ollut didaktinen vapaus laatia opetussuunnitelmansa, mutta käytännölliset rajoitukset ovat olleet suuret, vaikka hallinnolliset opetussuunnitelman puitteet ovat olleet väljät (Malinen 1985, 21).

3.2 Peruskoulun opetussuunnitelmat

3.2.1 Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnöt 1970

Peruskoulun rakenteellinen suunnittelu alkoi jo 1950-luvulla, mutta opetussuunnitelmaa ryhdyttiin perusteellisesti laatimaan vasta vuosina 1965–66. Yksityiskohtainen opetussuunnitelma esitettiin peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä (POPS), joka julkaistiin kahdessa osassa vuonna 1970. (Komiteanmietintö 1970;A4 ja A 5; Malinen 1985, 26; Kari ym. 2001, 150.) Opetussuunnitelmaa ryhdyttiin toteuttamaan kokeilua suorittaneissa kunnissa jo 1970, mutta yleisesti peruskoulujärjestelmään siirryttiin vaiheittain.

Mietinnössä oli kaksi osaa: 264-sivuinen osa I kuvasi opetussuunnitelman perusteet ja 436-sivuinen osa II oppiaineiden opetussuunnitelmat. Nämä POPS-mietinnöiksi kutsutut dokumentit saivat kiitosta ja moitteita. ”Kritiikin ydin oli, että eri osat löivät toisiaan reippaasti korville. Osa I vaali oppimisen yksilöllisyyttä, eriyttämistä, oppilaan kokonaispersoonallisuuden kasvua ja jyrkistä oppiainejaoista luopumista. Osaan II

ahdettiin ylimitoitettut oppiainekohtaiset oppimäärät, jotka kouluhallituksen kirjeellä vuonna 1972 käytännössä määrättiin opetussuunnitelmiksi.” (Uusikylä & Atjonen 2005, 59.) Oppiainessidonnaisuuden ja oppilaan yksilöllisyyden huomioimisen välistä ”kissanhännänvetoa” on esiintynyt jatkuvasti opetussuunnitelmien laadinnassa.

Ensimmäisen osan aikaansa nähden modernit oppilaskeskeiset ideat hukkuivat monenkirjaviin oppi- ja työkirjoihin suljetun oppiaineksen kiireiseen kahlaamiseen. Oppilasaines oli yläasteilla oleellisesti heterogeenisempää kuin oli ollut oppi- ja kansalaiskouluissa, mikä asetti opettajien taidot toteuttamisessa lujille. (Uusikylä & Atjonen 2005, 59.)

Pätevästi koulutetuista ja hyvin erilaisissa olosuhteissa työskentelevistä opettajista tuntui turhauttavalta, että heidän piti tyytyä yhteen opetussuunnitelmaan ja yhtenäisiin oppimateriaaleihin. Vähitellen opetusministeriössä ja kouluhallituksessa alettiin olla sitä mieltä, että paikallisia oloja tuntevat voisivat tehdä päteviä päätöksiä kuntansa koulutoimen asioista, opetussuunnitelma mukaan lukien. (Uusikylä & Atjonen 2005, 59.)

Olen seuraavaan taulukkoon kiteyttänyt Paavo Malisen POPS-kritiikkiä (Malinen 1985, 28):

	TAVOITTEENA	KÄYTÄNNÖSSÄ
1	Joustava suunnittelu yleisten tavoitteiden mukaan	Sitouduttiin entistä tarkemmin hallintoon ja oppikirjoihin.
2	Koulujen päätöksenteon lisääminen mm. kouludemokratialain mukaan	Päätökset tehtiin entistä enemmän valtakunnallisella tasolla.
3	Oppilaiden persoonallisuuden monipuolinen kehittäminen	Tietopainotteisuus lisääntyi, kun vahvistettiin POPS II:n mukaiset laajat eri aineiden oppimäärät
4	Jatko-opintojen takaaminen kaikille omien edellytysten mukaan	Heikennettiin mahdollisuuksia toteuttaa tehokasta opetusta.

TAULUKKO 1. Koonti Paavo Malisen POPS-kritiikistä.

3.2.2 Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985

Vuonna 1985 voimaan tullessa opetussuunnitelmassa kunnilla oli aiempaa paremmat mahdollisuudet tehdä omia opetussuunnitelmaa koskevia ratkaisujaan. Samalla niillä oli myös entistä suurempi velvollisuus laatia ja kehittää opetussuunnitelmaa. Muun muassa seuraavilla tavoilla pyrittiin lisäämään valinnanmahdollisuuksia kunnille ja kouluille:

- Opetuksen viikkotuntimäärät voitiin järjestää joustavasti.
- Kunnat voivat päättää, mitä vieraita kieliä koulussa opetettiin.
- Valinnaisopetusta voitiin järjestää oppilaiden toiveita ja koulun mahdollisuuksia huomioon ottaen.
- Vapaaehtoisia aineita ja oppilaskerhotoimintaa voitiin tarjota entistä enemmän.
- Työelämään tutustuminen ja teemaviikkojen järjestäminen tulivat mahdollisiksi.
- Koulut voivat määrätä käytettävissä olevien opetustuntien kokonaismäärän käytön, kuitenkin säädetyin ehdoin.
- Valtakunnallisia oppimääriä voitiin täydentää tai korvata kuntakohtaisella osuudella. (Malinen 1985, 65–66; Kari ym. 2001, 152.)

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985- kirjassa oli 289 sivua, joista suurimman osan nielivät ainekohtaiset tavoite- ja sisältöluettelot. Uutta edellisiin ajanjaksoihin verrattuna oli, että valtakunnallisissa perusteissa osoitettiin joitakin kuntakohtaisia osia, jotka sai suunnitella paikallisesti. Virallisesti siis tulivat käyttöön kunnan opetussuunnitelmat, joiden laadintavastuuta annettiin opettajille, jotka aiemmin oli visusti opetussuunnitelman laadinnasta sivussa. Tehtävä otettiin vastaan myönteisesti. Jotkut kuntien ainetyöryhmissä olleet opettajat kokivat suunnittelutyön aika- ja taitovaroihinsa nähden kuormittavaksi. (Uusikylä & Atjonen 2005, 59–60.)

3.2.3 Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994

Vuoden 1985 valtakunnalliset perusteet oli valmisteltu kouluhallituksen varjelemana salaisuutena, ja sitä ennen komiteat olivat pohtineet opetussuunnitelmia suljettujen ovien takana. Sen sijaan Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994 – dokumentin valmistelutyöhön otettiin alusta alkaen monia tahoja. Opetushallitus jakeli avoimesti perustekstien työversioita ja pyysi palautetta lukuisilta järjestöiltä ja muilta tahoilta. Yli kolmekymmentä suomalaista koulua kehittäi perusteita yhteistyössä opetushallituksen virkamiesten kanssa. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994- asiakirjassa oli enää 110 sivua. (Uusikylä & Atjonen 1999, 52.)

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mukaan koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa tuli käydä ilmi koulun toiminta-ajatus, tehtävät ja omaleimaisuus. Aihekokonaisuuksien, oppiaineiden ja oppiaineryhmien tavoitteet ja sisällöt tuli määritellä valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Suunnitelmassa tuli tarkastella myös opetusmenetelmiä ja koulun työmuotoja. (Uusikylä & Atjonen 1999, 52.)

Vain seitsemänkymmentä sivua käytettiin oppiainekohtaiseen tarkasteluun, jolloin opetettavia asioita ei esimerkiksi enää määritely luokkakohtaisesti. Aiemmissä opetussuunnitelmissa esimerkiksi lueteltiin kuvaamataidossa, millaisia kuvan tekemisen tekniikoita minäkin kouluvuonna tuli harjoitella. Samalla opetussuunnitelma-ajattelun taustalla olevassa ihmiskäsityksessä oli tapahtunut melkoinen muutos, mikä säteili moninaiset vaikutuksensa dokumenttiin aina sen ulkoasua myöten. Uudistus vapautti koulujen sisäisiä voimavaroja ja avasi niitä ympäröivään yhteisöön, koska kaikki suomalaiset koulut saivat vuoden 1994 perusteiden viitoittamalla tavalla tehdä nyt omat opetussuunnitelmansa. (Uusikylä & Atjonen 1999, 53.)

3.3 Perusopetuksen opetussuunnitelma uudistuu – perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004

Opetushallituksen ylijohtaja Aslak Lindström totesi vuonna 2004, että ”Suomi on valinnut arvioinnin tukeman opetussuunnitelmaohjauksen kansalliseksi koulutuksen ohjantavälineeksi, koska meillä on erittäin korkeatasoinen opettajakunta” (Vitikka & Saloranta-Eriksson 2004, 7). Opetussuunnitelman perusteita päivitetään noin kymmenen vuoden välein eli vuosina 1985, 1994 ja 2004. Vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteiden laatimista ovat raamittaneet vuonna 1999 voimaan tullut perusopetusta koskeva lainsäädäntö sekä vuonna 2001 annettu valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta.

Uudistamiseen oli useita syitä. Lainsäädännöstä johtuva keskeinen syy on se, että peruskoulua ei enää jaeta ylä- ja ala-asteisiin, vaan puhutaan yhtenäisestä perusopetuksesta. Tätä tukee myös uusi perusopetuksen tuntijako. Yhtenäisen perusopetuksen kehittäminen onkin tämän opetussuunnitelmakerroksen keskeinen pedagoginen uudistus. (Vitikka & Saloranta-Eriksson 2004, 7; Halinen & Pietilä 2005, 103–106.)

Kussakin oppiaineessa opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt on määritelty nivelvaiheesta seuraavaan niveleen ja nivelvaiheisiin on laadittu arvioinnin tueksi hyvän osaamisen kuvaukset, kriteerit arvosanalle 8.

Perusteet ovat entistä täsmällisemmät. Niissä määritellään oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä annetaan ohjeet oppilaiden arvioinnista. Tavoitteena on yhtenäinen perusopetus eli jatkumo ensimmäisestä yhdeksänteen luokkaan. Esiopetus on tullut myös mukaan koulujärjestelmään ja sitä pidetään tärkeänä lisäarvona oppimisedellytysten paranemiselle. Esiopetus on osa yhtenäistä koulujatkumoa. (Halinen & Pietilä 2005, 103–106.)

Opetussuunnitelman perusteiden uusimisen taustalla on myös entisestään tarkentunut käsitys oppijasta aktiivisena henkilönä. Oppiminen tapahtuu tavoitteellisena toimintana erilaisissa tilanteissa, opettajan ohjauksessa sekä vuorovaikutuksessa opettajan ja muiden oppilaiden kanssa. Tässä tulee esille konstruktivistinen käsitys oppijasta ja

oppimisesta, johon viittasin luvussa 2.2. Oppimisympäristön tulee tukea oppimismotivaatiota ja oppimista. Koulun toimintakulttuurille se asettaa vaatimuksia kannustavuudessa, myönteisyydessä ja opiskeluun houkuttelevuudessa.

Oppilashuolto sekä kodin ja koulun yhteistyö on kirjattu ensimmäistä kertaa opetussuunnitelmaan. Valtakunnalliset perusteet toimivat pohjana paikallisen opetussuunnitelman laatimiselle, josta vastaa yleensä kunta.

Opetussuunnitelman perusteisiin on kirjattu kuvaukset oppilaan hyvästä osaamisesta, jotka toimivat arvioinnin pohjana. Hyvä osaaminen määritellään oppiaineittain. Lisäksi yhdeksännen luokan päätteeksi jokaiselle oppiaineelle on määritelty päättöarvosanan kriteerit. Tarkemman arvioinnin tarkoituksena on yhtenäistää arvosanojen käytön perusteita eri kouluissa ja siten lujittaa oppilaiden oikeusturvaa erityisesti jatko-opintoihin siirryttäessä. Opetuksen vaatimustaso pyritään perusteissa yksiselitteisesti kuvaamaan, jolloin esimerkiksi uusi opettaja saa siitä käsityksen, mitä pitää opettaa. Yhtenäisen vaatimustason pohjalta on laadittu myös täsmennetyt kriteerit arvioinnille, jotka ovat samat eri puolilla maata.

3.4 Perusopetuksen arvopohja uudessa opetussuunnitelmassa

Perusopetuksen arvopohjana (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12) voidaan todeta seuraavat teemat:

- yhteisöllisyys ja vastuullisuus

”Perusopetuksen arvopohjana ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen.---Perusopetus edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista.”

- suomalainen kulttuuri ja paikalliset olosuhteet

”Opetuksen perustana on suomalainen kulttuuri--- Opetuksessa on otettava huomioon kansalliset ja paikalliset erityispiirteet--- Opetuksen avulla tuetaan oppilaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumista sekä hänen osallisuuttaan suomalaisessa yhteiskunnassa--- Sen avulla edistetään myös suvaitsevaisuutta---”

- oppilaiden välinen tasa-arvo

”Perusopetuksen avulla lisätään alueellista ja yksilöiden välistä tasa-arvoa.”

- oppilaiden erilaisuuden huomioon ottaminen

” Opetuksessa otetaan huomioon erilaiset oppijat ja edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa antamalla tytöille ja pojille valmiudet toimia yhtäläisin oikeuksin ja velvollisuuksin yhteiskunnassa---”

Perusopetuksen paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee tarkentaa opetuksen perustana olevia arvoja. Perusopetuksen arvojen ”tulee välittyä opetuksen tavoitteisiin ja sisältöihin sekä jokapäiväiseen toimintaan”. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12.)

Suomalainen peruskoulu koskettaa kaikkia suomalaisia lapsia ja tavoitteena on tasa-arvoinen mahdollisuus koulutukseen siitä huolimatta, missä päin maata lapsi asuu. Kansalliset ja paikalliset erityispiirteet tulee huomioida koulutyössä. Yksilöiden erilaisuus on otettava huomioon – opetuksen tulee edistää suvaitsevaisuutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Uusissa opetussuunnitelman perusteissa käsitellään opetuksen arvopohjaa, oppimiskäsitystä, oppimisympäristöä, työtapoja sekä erilaisia oppilaiden tarvitsemia tukimuotoja. Perusteet toimivat paikallisen opetussuunnitelmatyön pohjana, varsinaiset opetussuunnitelmat laaditaan kunnissa ja kouluissa.

Opetussuunnitelma on sekä koulun että opettajan työn kehittämisen keskeinen työväline. Paikallisissa opetussuunnitelmissa konkretisoidaan se, mihin perusteet luovat raamin. Tavoitteena on pitää opetuksen tavoitteiden ja sisältöjen vaihtelu mahdollisimman pienenä eri paikkakuntien välillä. Kunta- ja koulukohtainen suunnittelu kohdistuukin ennen kaikkea opetuksen toteuttamisen eri mahdollisuuksiin, joita perusteissa ei esitetä. Koululle ja opettajalle jätetään tilaa ja vastuuta koulun toimintakulttuurin luomiseen ja opetuksen toteutukseen.

Opetussuunnitelman perusteet on kansallinen kehys, jonka pohjalta paikallinen opetussuunnitelma laaditaan. Opetuksen järjestäjällä on vastuu opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Opetussuunnitelmassa päätetään perusopetuksen kasvatus- ja opetustyötä ja täsmennetään perusteissa määriteltyjä tavoitteita ja sisältöjä sekä muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja. Kukin koulu laatii vuosittain kunnan opetussuunnitelman pohjalta työsuunnitelmansa. Siinä nostetaan esille joitakin opetussuunnitelman periaatteita ja tavoitteita kyseisen vuoden painopistealueiksi.

4 LIIKUNNAN OPETUS

4.1 Liikunnanopetuksen tavoitteet

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa liikunnan opetuksen tavoitteiksi esitetään seuraavia asioita (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004, 246 – 248):

- Sillä tulee olla myönteinen vaikutus oppilaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn ja hyvinvointiin ”sekä ohjata oppilasta ymmärtämään liikunnan terveydellinen merkitys.”
- Sen tulee eri taitojen, tietojen ja kokemusten tarjoamisen kautta mahdollistaa liikunnallisen elämäntavan omaksuminen.
- ”Liikunta on toiminnallinen oppiaine, jossa edetään **leikin ja taitojen oppimisen kautta kohti omaehtoista harrastuneisuutta**. Tämä edellyttää sitä, että
- **yksilölliset kehittymismahdollisuudet** otetaan huomioon.”
- Korostetaan ”yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta, reilua peliä ja turvallisuutta”
- ”Liikunnanopetus **pohjautuu kansalliseen liikuntaperinteeseen.**”
- ”Opetuksessa ja arvioinnissa tulee ottaa huomioon **luonnon olosuhteet ja vuodenajat, paikalliset olosuhteet, lähiympäristön ja koulun tarjoamat mahdollisuudet** sekä oppilaan erityistarpeet ja terveydentila.”

ERITYISESTI VUOSILUOKILLA 1 - 4

- **otetaan huomioon oppilaan valmiudet ja yksilölliset kehittymismahdollisuudet**

- opetus toteutetaan leikinomaisesti kannustavassa ilmapiirissä ja se etenee motorisista perustaidoista kohti lajitaitoja
- liikunnan opetuksen lähtökohtana on oppilaiden aktiivisuus ja opetuksessa hyödynnetään oppilaiden mielikuvitusta ja omia oivalluksia

TAVOITTEET

Oppilas

- oppii monipuolisesti motorisia perustaitoja ja saa virikkeitä harrastaa liikuntaa
- oppii hyvinvointia edistäviä ja turvallisia liikuntatapoja sekä perusuimataidon
- harjaantuu sekä itsenäisen työskentelyn taidoissaan että yhteistyötaitoissaan ilman keskinäisen kilpailun korostamista

KESKEISET SISÄLLÖT

- juoksua, hyppyjä, heittoja sekä niiden soveltamista liikuntamuotoihin
- voimistelua ilman välineitä, välineillä ja telineillä
- musiikki- ja ilmaisuliikuntaa sekä tansseja
- leikki-, viite-, pienpelejä ja eri palloilulajeja
- luontoliikuntaa
- talviliikuntaa
- veteen totuttautumista ja uintiharjoituksia
- liikunnallisia leikkejä

KUVAUS OPPILAAN HYVÄSTÄ OSAAMISESTA 4. LUOKAN PÄÄTTYESSÄ

Oppilas

- hallitsee motorisia perustaitoja ja osaa soveltaa niitä eri liikuntamuodoissa
- osaa juosta, hypätä ja heittää
- osaa voimisteluliikkeitä ilman välineitä, välineillä ja telineillä

- osaa ilmaista itseään liikunnan avulla ja liikkua rytmin tai musiikin mukaan
- osaa käsitellä pelivälineitä leikeissä ja harjoituksissa sekä toimia peleissä
- osaa liikkua luonnossa opetuskarttaa hyväksi käyttäen
- osaa luistelussa liukumisen, eteenpäin luistelun ja jarrutuksen
- pystyy liikkumaan suksilla monipuolisesti
- pystyy uimaan monipuolisesti uintisyvyisessä vedessä
- toimii pitkäjänteisesti ja suhtautuu realistisesti omiin suorituksiinsa
- osaa pukeutua tarkoituksenmukaisesti liikuntaa varten ja huolehtia puhtaudestaan
- toimii itsenäisesti ja ryhmässä sovittujen ohjeiden mukaan sekä osallistuu vastuullisesti ja yritteliäästi liikunnan opetukseen

ERITYISESTI VUOSILUOKILLA 5 - 9

- tulee ottaa huomioon tässä kehitysvaiheessa korostuvat sukupuolten erilaiset tarpeet sekä oppilaiden kasvun ja kehityksen erot
- **monipuolisen liikunnanopetuksen** avulla tuetaan oppilaan hyvinvointia, kasvua itsenäisyyteen ja yhteisöllisyyteen sekä luodaan valmiuksia omaehtoiseen liikunnan harrastamiseen
- opetuksessa annetaan **mahdollisuuksia liikunnallisiin elämyksiin** ja tuetaan oppilaan itsensä ilmaisua

TAVOITTEET

Oppilas

- kehittää edelleen motorisia perustaitoja ja oppii liikunnan lajitaitoja
- oppii ymmärtämään liikunnan merkityksen hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämisessä
- oppii kehittämään ja tarkkailemaan toimintakykyään
- kehittää uimataitoaan ja opettelee vedestä pelastamisen taitoja

- oppii toimimaan turvallisesti ja asianmukaisesti liikuntatilanteissa
- oppii toimimaan itsenäisesti ja ryhmässä
- opettelee hyväksymään itsensä ja suvaitsemaan erilaisuutta
- tutustuu liikunnan harrastusympäristöihin ja osaa etsiä tietoa liikunnan harrastamismahdollisuuksista

KESKEISET SISÄLLÖT

- juoksua, hyppyjä ja heittoa eri liikuntalajeissa
- voimistelua ilman välineitä, välineillä ja telineillä
- musiikki- ja ilmaisuliikuntaa sekä tanssia
- pallopelejä
- suunnistusta ja retkeilyä
- talviliikuntaa
- uintia ja vesipelastusta
- toimintakyvyn kehittämistä ja seurantaan sekä lihashuoltoa
- uusiin liikuntamuotoihin tutustumista ja liikuntatietoutta

PÄÄTTÖARVIOINNIN KRITERIT ARVOSANALLE 8

Oppilas

- osaa ydintaidot juoksuissa, hyppyissä ja heitoissa
- osaa voimistelua, välinevoimistelun ja telinevoimistelun liikkeitä
- osoittaa toiminnassaan ymmärtävänsä rytmin merkityksen liikunnassa ja tanssissa
- osaa yleisimpien pallopelien perusteet ja pelaa niitä sovittujen sääntöjen mukaan
- osaa suunnistaa karttaa ja kompassia apuna käyttäen sekä tietää jokamiehen oikeuksista ja velvollisuuksista

- osaa luistella sujuvasti
- hallitsee hiihdon harrastamiseen tarvittavat perustekniikat
- hallitsee uimataidon sekä osaa vesipelastamisen taitoja
- tuntee liikunnan ja terveyden välisiä yhteyksiä
- osaa ylläpitää, arvioida ja kehittää toimintakykyään
- osoittaa oppimis- ja yrittämishalua koululiikunnassa, varustautuu liikuntatunnille asiallisesti ja huolehtii puhtaudestaan
- toimii vastuullisesti ja ottaa toiset huomioon sekä noudattaa sopimuksia, sääntöjä ja reilun pelin periaatetta.

4.2 Liikunnanopetuksen tavoitteiden arviointia

Peruskoulun opetussuunnitelmassa mainitut liikunnanopetukselle asetetut tavoitteet, keskeiset sisällöt ja arviointikriteerit tulee sisältyä paikallisesti laadittuun opetussuunnitelmaan, jossa lisäksi huomioidaan paikalliset erityispiirteet ja mahdollisuudet ja joka on vielä yksityiskohtaisempi ja tarkempi toimintaohje koulun työskentelylle.

Jo vuoden 1994 opetussuunnitelmauudistuksen myötä ja vuoden 1999 koululakien entistä enemmän koulujen autonomiaa edistävät linjaukset herättävät kysymyksiä opettajan autonomiasta eli kuinka suuri itsemääräämisoikeus, sisäinen itsenäisyys ja sosiaalinen riippumattomuus opettajalla on työssään ja siihen liittyvissä valinnoissa. Professori Hannele Niemen (1998) mukaan opettajan työtä ohjaa ammatillinen asiantuntijuus, mutta hyvin vahvasti myös yhteiskunnassa käytävä keskustelu, opetussuunnitelmien perusteet, valtakunnallisten tai paikallisten kokeilujen ja hankkeiden taustalla olevat intressitahot sekä koulun sisäiset tai sen sidosryhmien kanssa tehdyt valinnat ja päätökset.

Jo vuonna 1949 Rauman seminaarin voimistelun lehtori Lauri Vainio (1956) totesi näin:” Mikäli voimistelunopettaja pitää omaa työtään harjoitusaineena vain mekaanisessa ja fyysisessä mielessä, ei hän tajua voimistelun henkisesti rikkaita päämääriä eikä todennäköisesti niitä myöskään saavuta” (Hakala 1999, 29).

Liisa Hakala (1999, 36) toteaa, että jo 1900-luvun alkupuolella koululiikuntaa käsittelevässä kirjallisuudessa kasvatusvoimistelulle asetettiin ansiokkaasti kaksi päämäärää: terveydellinen vaikutus ihmisruumiiseen ja sielunominaisuuksien kehittäminen. Koululiikunnan nykyistä päämäärää voidaan luonnehtia lyhyesti kasvattamiseksi liikkumaan ja liikunnan avulla. Nämä tavoitteet ovat olleet koululiikunnalla jo sen 150-vuotisen historian aikana. Toimintaa on kuitenkin kritisoitu ajan myötä milloin liiallisesti kuriin ja järjestykseen perustuvaksi, milloin turhan suoritus- tai kuntokorosteiseksi ja liian opettaja- tai oppiainekeskeiseksi. Koululiikunta on ennen muuta ollut fyysistä toimintaa tässä ja nyt.

Liikunnanopetuksen tavoitteissa korostuu nykyään entistä enemmän lapsen tarpeet ja lapsi aktiivisena osallistujana liikuntatunnin oppimistapahtumissa ja monitahoisessa vuorovaikutuksessa. Opettajan rooli ei ole vähäisempi, vaan haasteellinen mahdollisuuksien avaajana, vaihtelevien oppimisympäristöjen luojana, ohjaajana ja henkilökohtaisten valintojen tarjoajana. Parhaimmillaan oppijakeskeinen opetus luo kasvupohjaa erilaisuuden hyväksymiseen ja edistää muutenkin ihmissuhdeosaamiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Se edistää myös liikunnallisten taitojen oppimista sekä etenkin omaehtoiseen liikunnallisuuteen kasvamista.

Hakalan (1999, 60) mukaan opettajuuden määrittelyssä ei enää riitäkään termit: organisointitaito, motivointitaito, taito havainnollistaa tai antaa palautetta, vaan hän nimeää seuraavat:

1. eettinen pohdinta
2. pedagoginen uteliaisuus, tiedonhalu ja teoreettinen tietämys
3. kyky ja ymmärrys soveltaa tietoja ja taitoja käytännön tarpeiden mukaisesti.

4.3 Uimaopetus osana liikunnanopetusta

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (2004, 246–248) esittää 1.-4. luokkien liikunnanopetuksen keskeiseksi sisällöksi: ”veteen totuttautumista ja uintiharjoituksia” ja vuosiluokilla 5 –9 : oppilas ”kehittää uimataitoaan ja opettelee vedestä pelastautumisen taitoja”. Kuvauksessa oppilaan hyvästä osaamisesta uimataidon osalta todetaan 4.luokan päättyessä: oppilas ”pystyy uimaan monipuolisesti uintisyvyisessä

vedessä” ja päättöarvioinnin kriteerit arvosanalle 8: oppilas ”hallitsee uimataidon sekä osaa vedestä pelastamisen taitoja”.

Esimerkiksi Rautjärven kunnan opetussuunnitelmassa uinninopetuksen kohdalle (142–149) on kaikkien vuosiluokkien osalta merkitty lause: ”Uinnin opetus koulun mahdollisuuksien ja resurssien puitteissa.” Opetuksen sisällöksi on 3. luokan tavoitteisiin merkitty: alkeisuintitaitojen kertaus ja rintauinnin, selkäuinnin ja vapaauinnin harjoittelu. Neljännen luokan tavoitteena on se, että oppilas varmentaa uimataitoaan tavoitteena pystyä uimaan 50 m.

Uimataito esiintyy ajoittain päivälehdissä keskustelun aiheena. Heinäkuussa eteläkarjalainen Etelä-Saimaa-lehti otti myös asian esille 15.7.2007 otsikolla: ”Joka kymmenes peruskoululainen ei saa uimaopetusta”. Toimittaja Heidi Kivimäki on haastatellut opetusneuvos Irmeli Halista opetushallituksesta ja saanut seuraavan vastauksen: ”Jos uimahallia tai vastaavaa ei ole järkevän matkan päässä, on ymmärrettävää, että uintiopetusta ei voi järjestää. Voi tietysti myös olla tilanne, että uintiopetus on säästösyistä jätetty järjestämättä. Kymmenenkin prosenttia on kuitenkin liikaa, jos he jäävät kokonaan uimaopetuksen ulkopuolelle.” (Kivimäki 2007, 11.)

Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön tekemä tutkimus vuonna 2006 kertoo, että noin kymmenen prosenttia Suomen peruskoululaisista jää ilman uimaopetusta koululiikuntatunneilla. Viidennessä kuudesluokkalaisista ei pysty uimaan uintitaidon määritelmän mukaista 200 metrin matkaa. (Kivimäki 2007, 11.)

Suomessa uimahalli puuttuu joka toisesta kunnasta. Vuonna 2006 noin 90 prosenttia alakouluista järjesti uimaopetusta koululiikuntatunneilla. Kymmenen vuotta siten luku oli 79 prosenttia. Tähän Suomen uimaopetus- ja hengenpelastusliiton toiminnanjohtaja Janne Ollikainen toteaa: ”Me olemme tyytyväisiä kehitykseen, mutta niin kauan kuin maassa on uimataidottomia lapsia, uinninopetukseen pitää satsata lisää”. Suomen uimaopetus- ja hengenpelastusliitto suosittaa uimaopetusta peruskoululaisille kuusi tuntia lukuvuodessa. (Kivimäki 2007, 11.)

4.4 Kansallinen liikuntaperinne

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mukaan (2004, 246) liikunnanopetuksen tulee pohjautua kansalliseen liikuntaperinteeseen. Teksteissä ei mainita tarkemmin, mitä kansallisella liikuntaperinteellä tarkoitetaan. Todennäköisesti kyseeseen tulevat lajit ovat eri lajeja 1950- ja 2000-luvulla. Kansalliseen liikuntaperinteeseen sisällytettävät lajit vaihtelevat vuosikymmenistä toiseen. Niillä voidaan ymmärtää lajeja, jotka ovat hyvin suosittuja Suomessa ja joita paljon harrastetaan ikäkaudesta toiseen ja joita seurataan aktiivisella mielenkiinnolla. Sillä voidaan tarkoittaa myös lajeja, joissa suomalaiset ovat nyt tai ovat olleet aiemmin erityisen hyviä ja joissa he ovat saavuttaneet merkittäviä tuloksia. Kyseeseen voivat tulla myös tietyt lajit, jotka Suomen ilmasto- ja muista luonnonolosuhteista johtuen ovat täällä omaleimaisia tai mahdollisia harrastaa.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Kvalitatiivinen tutkimusote

Tutkimukseni tavoitteena oli kuvailla opettajien käsityksiä liikunnanopetuksen tavoitteista uudessa opetussuunnitelmassa. Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen ja siinä käytetään soveltaen fenomenografista tutkimusotetta. Fenomenografisen tutkimusotteen tavoitteena on tuoda päivänvaloon ihmisten erilaisia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Metsämuuronen 2001, 22–23.) Tässä luvussa esittelen tutkimukseni menetelmällisiä perusteita sekä kuvailen tutkimuksen kulkua aineiston hankinnasta analyysiin.

Lähtökohtana on ajatus siitä, että ihmisillä on hyvinkin erilaisia ja toisistaan poikkeavia käsityksiä kulloinkin tutkittavasta asiasta. Fenomenografia on laadullinen tutkimussuuntaus, jossa keskitytään käsitysten eroavaisuuksien tutkimiseen. Fenomenografiasta on puhuttu monessa merkityksessä, esimerkiksi tutkimusotteena, tutkimusmenetelmänä, lähestymistapana, viitekehyksenä, analyysimenetelmänä. Fenomenografia on laadullisen tutkimuksen suuntaus, jonka on kehittänyt ruotsalainen Ference Marton tutkimusryhmineen 1970-luvulla. Alun perin fenomenografinen

suuntaus keskittyi lähinnä oppimisen tutkimiseen, mutta on myöhemmin laajentunut kuvaamaan ihmisten laadullisesti erilaisia käsityksiä todellisuudesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152–157; Häkkinen 1996, 6-7; Metsämuuronen 2001, 22–23.) Tässä tutkimuksessa on tavoitteena tuoda esille erilaisia käsityksiä opetussuunnitelmasta, mikä voi laajentaa omaakin näkemystäni tutkittavasta asiasta, jolloin voi tietysti tapahtua oppimista.

Tutkimuksessa olen kiinnostunut opettajien erilaisista käsityksistä. Oletan, että opettajilla on erilaisia käsityksiä uudesta opetussuunnitelmasta. Ihmisten omaksumat käsitykset samasta ilmiöstä tai kohteesta, asiasta kuin asiasta, vaihtelevat suuresti. Fenomenografisessa tutkimusotteessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten maailma ilmenee, miten ihmiset havaitsevat, ymmärtävät, tulkitsevat ja kokevat ilmiöitä, miten ihmiset ymmärtävät asioita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 168–169; Järvinen & Järvinen 2004, 83.)

Fenomenografia tutkii ilmiöitä ns. toisen asteen näkökulmasta – miltä maailma näyttää eri ihmisten näkökannalta. Pyrkimyksenä on kuvata erilaiset tavat ymmärtää jokin ilmiö. Tulokset, joita kutsutaan kuvauskategorioiksi, ovat sidoksissa kuvattavan ilmiön ainutlaatuisuuteen sisältöön ja ne edustavat perustavia eroja tavassa ymmärtää tutkittua asiaa – ne edustavat erilaisia käsitystapoja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 168–169; Uusitalo 2001, 79–80.)

Ihminen on aktiivisesti suuntautuva ja omia tietorakenteitaan ja käsityksiään muokkaava olento. Ihmisellä voi olla useita käsityksiä samasta ilmiöstä ja hän voi käyttää niitä ristiriitaisesti. Käsitys on kestävämpi ja syvempi kuin mielipide. Käsitys mahdollistaa jonkin ilmiön ymmärtämisen tietystä näkökulmasta. Ihminen ilmaisee käsityksiään eri ilmiöistä kielen avulla. Kielen ja ajattelun välillä on läheinen suhde. (Häkkinen 1996, 28.) Tämä tutkimus perustuu haastateltujen opettajien kielellisiin ilmaisuihin, joihin tutkimuksen analyysi kohdistetaan.

5.2 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tehtävä on selvittää ja kuvailla:

* Millaisia käsityksiä liikuntaa opettavilla opettajilla on 3.-6.-luokkien liikunnanopetuksen tavoitteista uudessa opetussuunnitelmassa?

Tutkimustehtävään liittyvät seuraavat alakysymykset:

- Mitä hyvää ja huonoa uudessa opetussuunnitelmassa on?
- Millaisina liikuntaa opettavat opettajat kokevat uuden opetussuunnitelman tavoitteet?
- Onko uuden opetussuunnitelman sisältämät liikunnanopetuksen tavoitteet toteuttavissa koulujen resurssien puitteissa?
- Riittääkö liikunnanopetuksen tuntimäärä, onko välineitä riittävästi eri lajien opetukseen, ovatko sisä- ja ulkoliikuntatilat riittävät?
- Miten uinninopetus toteutuu uuden opetussuunnitelman myötä?
- Millaisia käsityksiä liikuntaa opettavilla opettajilla on kansallisesta liikuntaperinteestä?
- Saavatko oppilaat liikunnanopetuksen kautta myönteisiä kokemuksia?

5.3 Tutkimuksen kulku

Fenomenografinen tutkimus etenee neljän vaiheen kautta (Metsämuuronen 2001, 22–23). Käyn seuraavassa läpi tutkimuksen vaiheet ja kuvailen, miten kukin vaihe tulee esille omassa tutkimuksessani.

1) Tutkimuskohteen valinta.

Valitaan ilmiö tai käsite, johon liittyviä käsityksiä halutaan tutkia. Tässä tutkimuksessa se on uusi opetussuunnitelma. Kuten alkuluvuissa olen kuvannut, Suomessa on viime vuosikymmeninä uudistettu opetussuunnitelmaa noin kymmenen vuoden välein.

1.8.2006 mennessä on pitänyt kunnissa ottaa käyttöön uudistetut opetussuunnitelmat, jotka ovat siis tänä vuonna 2007 melko ”tuoreita”. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esille monenlaisten käsitysten kirjo uudesta opetussuunnitelmasta.

2) Teoreettinen perehtyminen aiheeseen.

Olen perehtynyt opetussuunnitelman käsitteeseen ja suomalaisen opetussuunnitelman kehityshistoriaan, joita kuvailen alkuluvuissa. Olen kuvaillut myös, millaisia painotuksia ja kehittämishaasteita opetussuunnitelmalle on esitetty eri tahoilta. Alussa käsittelin myös opetussuunnitelman keskeisiä tekijöitä ja ominaispiirteitä sekä perusopetuksen arvopohjaa.

Opetussuunnitelman lisäksi keskeinen käsite tutkimuksessani on liikunnanopetus. Tutkimuskohde on rajattu liikunnanopetukseen ja siinä erityisesti 3. – 6. luokkien tavoitteisiin, jotka olen kuvannut luvussa 4. Olen kuvannut Opetussuunnitelman perusteiden sisältämät tavoitteet liikunnanopetukselle. Otin paikalliseksi esimerkiksi noin 4000 asukkaan kunnan opetussuunnitelman, jossa on nähtävissä ko. kunnan paikalliset painotukset liikunnan sisältöihin ja opetusmenetelmiin, opetuksen toteuttamiseen.

Tutkimuksen yhtenä alakysymyksenä on myös kansallinen liikuntaperinne, johon Opetussuunnitelman perusteiden mukaan liikunnanopetuksen tulee pohjautua. Vähän käsittelen myös suomalaisten alakoululaisten uimataitoa luvussa 4.

3) Aineiston kokoaminen.

Aineisto on kerätty haastattelemalla. Haastattelun tarkoituksena on saada haastateltavat ilmaisemaan käsityksensä ko. ilmiöstä, tässä tutkimuksessa opetussuunnitelman liikunnanopetuksen tavoitteista. Aineiston keruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua, jota voidaan kutsua myös teemahaastatteluksi. Haastattelu on fenomenografian tavallisin aineistonkeruutapa. (Ahonen 1994, 136.) Haastattelu on yleensäkin yleinen tutkimusmenetelmä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Kuvailen haastattelumenetelmää tarkemmin seuraavassa.

5.4 Teemahaastattelu

Vertailen aluksi teemahaastattelua ja strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelussa aihealueet on ennalta määrätty. Siinä kysymysten muotoilu ja aihealue eivät ole niin tiukat kuin strukturoidussa haastattelussa. Tutkittavien määrä on teemahaastattelussa pieni, kun taas strukturoidussa haastattelussa se on melko suuri. Teemahaastattelussa työmäärä kysymysten laatimisvaiheessa on melko pieni, kun se on strukturoidussa

suuri. Vastaavasti vastausten analyysivaiheessa teemahaastattelijalla on iso työmäärä päinvastoin kuin strukturoidussa. Teemahaastattelu edellyttää tutkimuksen tekijältä suurta paneutumista asiaan, kun taas strukturoitu haastattelu voi sujua vähemmälläkin paneutumisella. Saatu tieto on strukturoidussa haastattelussa pintapuolinen, mutta teemahaastattelussa päästään syvemmälle. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

Esitin kaikille haastateltaville samat kysymykset laatimani kysymysrunгон pohjalta. Olin laatinut avoimet kysymykset, jotta se kirvoittaisi haastateltavia tuomaan esille henkilökohtaisia käsityksiä asiasta. Avauskysymykset olivat samanlaisia kaikille: ”Mitä mieltä olet uudesta opetussuunnitelmasta?” jne. Haastattelussa on mahdollista jatkaa keskustelua tutkittavan vastausta hyväksi käyttäen, mitä tein jossain määrin pitäytyen kuitenkin pääsääntöisesti laatimassani kysymysrungonssa. Tutkijan pyrkimyksenä on nähdä tutkittava ilmiö haastateltavan silmin. (Hirsjärvi ym. 2004, 194–198; Tamminen 1993, 98–101.)

Haastattelumenetelmän haittana voidaan pitää tutkijan läsnäoloa, jolloin haastateltavalle voi tulla pyrkimys muuntaa todellisuutta, pyrkiä ”yleisesti hyväksyttävään” sisältöön vastauksissaan. Kaikki tutkittavat eivät ehkä ole valmiita analysoimaan omia tuntemuksiaan, vaikka he saisivat tietää kysymykset ennakolta. Haastattelu tehdään suullisesti, jolloin haittana voi olla se, että tutkittavien artikulointi- ja ilmaisukyky vaihtelee. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47 – 50.)

Haastattelun etuina voidaan pitää mm. sitä, että tutkittavat voivat tuoda esiin ilmiön taustaa ja historiallista perspektiiviä, joista heillä on kokemuksia. He voivat vastauksillaan tuoda ilmi uutta tietoa, laajentaa tutkijan näkökulmaa aiheesta. Etuna on myös se, että tutkija voi kontrolloida mitä kysytään ja miten. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–50.)

Ennen teemahaastattelua tein avoimen esihaastattelun yhdelle opettajalle. Selvitin sen avulla aihepiirin kannalta tärkeitä kysymyksiä. Näiden vastausten perusteella tein kysymysrungon teemahaastatteluihin.

Esihaastattelun tarkoituksena on testata haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja kysymysten muotoilua. Esihaastattelulla saadaan myös selville haastattelujen arvioitu

kesto. Esihaastattelu on teemahaastattelun välttämätön ja tärkeä osa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 72–73.) Esihaastattelun perusteella muotoilin muutamia kysymyksiä uudelleen ja lisäsin kansalliseen liikuntaperinteeseen liittyvät kysymykset.

Aineiston kokoamiseksi on tavoitteena haastatella sellaisia henkilöitä, jotka ilmaisevat erilaisia käsityksiä asiasta. Tavoitteena on saada tutkittavat ilmaisemaan käsityksensä tutkittavasta ilmiöstä - avoin haastattelu on siihen käytetty menetelmä.

5.5 Aineiston analyysi

Aineistoa analysoidaan vertaillen, siitä etsitään laadullisesti keskenään erilaisia käsityksiä, ilmiön laadullisesti erilaisia merkityksiä. Fenomenografinen tutkimusote on aineistolähtöinen analyysitapa, jossa vastauksista laaditaan ns. käsityskategorioita eli teemoja. Käsityskategoriat sinänsä ovat tutkimuksen tuloksia.

Olen nauhoittanut tekemäni neljä haastattelua ja litteroinut ne sanatarkasti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138). Perehtyäkseen aineistoon ja haastateltujen vastauksiin tein litteroinnin jälkeen haastateltujen vastauksista yhteenvedon, joka on liitteenä (LIITE 3). Sen jälkeen rajasin aineistosta tiettyä aihealuetta koskevat käsitykset ja ilmaukset ja listasin ne. Aihealueet olivat tutkimustehtäväni mukaan uusi opetussuunnitelma. Olen koonnut liitteeseen 2 opetussuunnitelmaa ja kansallista liikuntaperinnettä koskevat ilmaisut.

Listattuani kaikki lauseet ja ilmaisut, jotka koskivat opetussuunnitelmaa ja kansallista liikuntaperinnettä, tutkin, mitkä ilmaisut, lauseet, ajatuskokonaisuudet liittyivät yhteen tai merkitsivät lähes samaa ja luokittelin ne siltä pohjalta. Tätä kutsutaan teemoitteluksi: selvitin, mistä haastateltavat itse asiassa puhuvat ja etsin tekstistä haastattelulainauksiin perustuen tiettyjä asiakokonaisuuksia, jotka muodostavat teemoja. Fenomenografisessa tutkimuksessa aineistosta etsitään laadullisesti erilaisia käsityksiä, joista laaditaan kuvauskategorioita. (Ahonen 1994, 115; Hirsjärvi & Hurme 2001, 141–153; Tamminen 1993, 104–108.)

Analyysin tuloksena teksteistä nousi esiin erilaisia käsitystapoja, teemoja, jotka kuvaavat opetussuunnitelmaa. Syntyneistä teemoista voi hyvin käyttää nimitystä kuvauskategoria tai käsityskategoria, nimitys on hyvin osuva. Teemojen kautta opetussuunnitelma ja kansallinen liikuntaperinne hahmottuivat uudella tavalla ja uudella sisällöllä. Tutkittava ilmiö hahmottui useiksi selittäviksi tekijöiksi, jotka vastaavat teorian kuvauskategorioita. Niiden avulla tutkittavasta ilmiöstä, uudesta opetussuunnitelmasta, ilmeni uutta, koettua tietoa, joka valaisee peruskoulun liikunnanopettajien käsityksiä ja työhön liittyviä kokemuksia.

Analyysin havaintoyksikkönä on ”ajatuskokonaisuus”. Analysointivaiheessa aineisto on pilkottu sana sanalta, lause lauseelta, rivi riviltä teemoja nimeten. Analyysissä on kyse käsitysten välisten erojen tunnistamisesta ja luokittelusta. Opettajien ilmaisemat käsitykset, ajatuskokonaisuudet, lauseet ja ilmaisut on luokiteltu käsitystyypeiksi pohtimalla tekijöitä, jotka selittäisivät (eli kokoaisivat) käsitysten välisiä eroja. Muodostuneet käsitystyytit ovat keskenään samantasoisia, yhtä tärkeitä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 143–152; Järvinen & Järvinen 2004, 85.)

Uutta opetussuunnitelmaa ja sen tavoitteita koskien opettajien käsityksistä nousi esille kuusi eri teemaa: paikallisuus, tekniikkapainottuneisuus, erilaiset suhtautumistavat tavoitteisiin, toteuttamisen ongelmia, opetussuunnitelman laajuus ja muut tavoitteet. Kukin teema jakaantui vielä alateemoiksi. Esimerkiksi ”muut tavoitteet”-teeman alle nousivat: tasa-arvo, yksilöllisyys, liikunnan ilo ja riemu ja liikunnallinen elämäntapa. Kansallista liikuntaperinnettä koskien opettajien käsityksistä nousi kolme teemaa: sisältö, lajit ja merkitys. (LIITTEET 2 ja 3.)

5.6 Tutkimuksen kohderyhmä

Kohderyhmänä olivat peruskoulun liikunnanopettajat, jotka opettavat liikuntaa luokilla 3 – 6. Haastateltaviksi valitsin neljä opettajaa, jotka ovat eri-ikäisiä, kaksi mies- ja kaksi naisopettajaa. Haastateltujen työkokemus vaihteli kahdesta vuodesta kolmeen kymmeneen vuoteen. Kolme haastatelluista oli erikoistunut liikuntaan, yhdellä oli liikunnan peruskurssi suoritettu. Haastateltavien koulut sijaitsevat eri puolella Suomea: yksi itäisessä osassa, yksi läntisessä osassa maata ja kaksi pääkaupungissa.

Haastateltavien koulut eroavat paljon toisistaan. Kaksi koulua sijaitsee pienissä kunnissa, yhdessä on hieman yli 1 600 asukasta, toisessa noin 4 500 asukasta, kaksi koulua sijaitsee ”kehäkolmosen” sisäpuolella. Helsinki on Suomen suurin kaupunki ja tasavallan pääkaupunki ja sijaitsee Etelä-Suomessa. Asukkaita on 560 600, asukasluku on kasvussa. Helsingissä on 189 peruskoulua.

Haastateltavana oli neljä opettajaa, jotka erosivat toisistaan useiden tekijöiden suhteen. Tarkoituksena oli saada kuvaavaa tietoa laajemmalta alueelta ja useasta erilaisesta koulusta monen toisesta poikkeavan opettajan näkökulmasta. Jos haastattelun kohderyhmänä olisi ollut opettajia vain tietyltä alueelta Suomesta tai vain tietynikäisiä opettajia tai muutoin monen tekijän suhteen samanlaisia opettajia, saatu tieto olisi huomattavasti rajoitetumpaa ja sen kuvaileva merkitys jäisi vähäisemmäksi.

Esitin kaikille haastatelluille samat kysymykset. Avoimet kysymykset, joihin vastattiin suullisesti rauhallisesti ennalta sovitussa tilanteessa, mahdollistivat laajat ja spontaanit vastaukset, joilla on suuri merkitys tiedon välittämisessä. Haastattelujen kautta saatu tieto on ainutkertaista. Nauhoituksen avulla vastaukset saatiin tallennettua sellaisenaan, jolloin niiden sisältö saadaan sanatarkasti kirjattua.

Tarkoituksena oli haastatella opettajia kouluista, jotka edustaisivat resurssiltaan niukkaa koulua, keskivertoa ja vahvasti tai hyvin resursoitua koulua. Oletin etukäteen, että tutkimuksen myötä seuraavanlaiset asiat tulevat esille: Luulin, että 1) opettajat hieman kritisoivat opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelman tavoitteiden toteuttamisessa oletin olevan ongelmia, koska 2) ryhmäkoot kouluissa ovat suuret, 3) kaikkiin lajeihin ei ole tiloja eikä välineitä ole riittävästi. Menin haastattelemaan avoimin mielin.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Opettajien käsityksiä liikunnan opetussuunnitelman tavoitteista uudessa opetussuunnitelmassa

Tein haastattelun neljälle opettajalle. Litteroituani haastattelut otin tarkastelun kohteeksi ensinnäkin kaikki opetussuunnitelmaa koskevat käsitykset ja listasin ne omaan ryhmäänsä. Haastattelussa oli kysymyksiä myös aihetta sivuavista asioista eli alakysymyksistä, joille tein oman listauksen ja ryhmittelyn sisältöalueiden mukaan. Listattuani opetussuunnitelmaa koskevat käsitykset etsin niille yhteisiä sisältöalueita eli teemoja, jotka yhdistävät eri lausumia. Sen jälkeen tein uuden listauksen, jossa jaottelin opettajien käsitykset näihin teemoihin. (LIITE 3.) Seuraavassa esittelen haastattelussa esille tulleet kuusi eri teemaa koskien opetussuunnitelmaa. Opettajien käsitykset opetussuunnitelman tavoitteista liittyvät kiinteästi tällaisiin seikkoihin:

- 1 Paikallisuuden merkitys
 - jotkut asiat liikunnan opetuksessa ovat nykyään huonommalla hoidolla
- 2 Tekniikkapainotteisuus
- 3 Erilaiset suhtautumistavat tavoitteisiin
- 4 Toteuttamisen ongelmia
- 5 Opetussuunnitelman laajuus
- 6 Muita tavoitteita

Seuraavassa kuvailen tuloksiksi saadut kuusi teemaa uudesta liikunnan opetussuunnitelmasta. Kursivoidut tekstit ovat haastateltujen lausumia.

1 Paikallisuuden merkitys

”Just se paikallisuus”

Paikallisten olosuhteiden ja koulun omaleimaisuuden huomioiminen koettiin myönteiseksi. Ops-perusteissa mainitaan, että opetussuunnitelmassa on otettava huomioon ”luonnonolosuhteet ja vuodenajat, lähiympäristö ja koulun tarjoamat mahdollisuudet”. Kukin koulu on voinut sisällyttää opetussuunnitelmaan omaleimaisia asioita, sitä kautta niiden toteuttaminenkin voisi olla realistista.

”Ei ole pakollisuutta, pitäis olla.”

”Koulu on voinut katsoa vahvuutensa ja jättää jotain pois.”

Kuntakohtaisen osuuden sisällyttämistä opsiin ei ole koettu pelkästään myönteiseksi, vaan siitä on myös kielteisiä käsityksiä. Paikallisten olojen huomioimisella on voitu opsiin ottaa perusteista se, mikä on välttämättä otettava ja muilta osin tyytyä perustasoon. *”Ei mitään uutta liikuntaan.”*

”Uiminen on jäänyt.”

Uinninopetuksessa on *”ne isoimmat ongelmat”, ”jäänyt lapsipuolen asemaan”*.

Peruskoululaisten uimataitoa käsittelin edellä luvussa 4. Opettajien käsitykset vastaavat LIKESin tekemän tutkimuksen tuloksia koululaisten uimataidosta 2006. Koulujen uinninopetus on mennyt alaspäin, *”ei ole pakollisuutta”*. Eräs haastateltavista kertoo: *”Kun itse kävin koulua, niin on katottu, että jokainen suorittaa uimakandin kutosella, niin ei oo sitä enää”*. Lasten ja aikuisten, ja esim. varusmiesten, uimataito keskusteluttaa ajoittain mediassa.

”Toivoisin korvamerkittyä rahaa – pääsis tutustumaan myös muualle.”

20 vuotta opettajana toiminut toivoisi paikallisella tasolla selkeämpää suunnitelmaa, esim. liikuntaan rahaa, joka on tarkoitettu tiettyyn tarkoitukseen, tutustumisretkiin lähiympäristöön kokeilemaan ja tutustumaan eri lajeihin.

2 Tekniikkapainottuneisuus

”Pitää tarkkaan opettaa asioita.”

”Oppiaines on pienemmissä osissa mitä aiemmin.”

Opsin tavoitteet on merkitty entistä tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin.

Paikallinen ops perustuu valtioneuvoston asettamaan tuntijakoon ja

Opetussuunnitelman perusteiden sisältämiin ainekohtaisiin tavoitteisiin ja keskeisiin sisältöihin. Paikallisesta opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi, miten tavoitteet aiotaan saavuttaa ja niinpä niissä on konkretisoitu, mitä tulee opettaa ja miten, mikä on tehnyt niistä hyvinkin yksityiskohtaisia luettelonomaisia tavoitelistoja.

”Ei riitä, että vaan pelattais, vaan pitää harjoitella” peliin kuuluvia tekniikoita.

Jos tarkastellaan Opetussuunnitelman perusteissa (2004, 246) mainittuja keskeisiä

liikunnanopetuksen sisältöjä vuosiluokilla 1 – 4, ne ovat vielä aika suurpiirteiset.

Luetteloin ne tähän pääpiirteissään:

- juoksua, hyppyjä, heittoja
- voimistelua ilman välineitä, välineillä ja telineillä
- musiikki- ja ilmaisuliikuntaa sekä tansseja
- pelejä, eri palloilulajeja
- luonto- ja talviliikuntaa
- veteen totuttautumista ja uintiharjoituksia.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa harjoiteltavat asiat tulevat yksityiskohtaisemmin esille. Otan esimerkkikunnaksi Rautjärven kunnan, jonka opetussuunnitelmassa 3. luokan kohdalla (141-142) on seuraava jaottelu. Lisään kursivoiduin kirjaimin asiat, jotka tulevat tavoitteisiin *lisäksi 4. luokalla (142-143)*.

Palloilu 3.lk.

Oppilas tutustuu seuraavien palloilulajien alkeispeleihin: jalkapallo, koripallo, pesäpallo, käsipallo ja salibandy

Oppilas osaa eri palloilulajien perustaidot ja säännöt. 4.lk.

Yleisurheilu

Reaktioleikit, pallonheitto, pituushyppy, turbokeihäs ja erilaiset juoksut

... ja kuulantönnön alkeet. 4.lk.

Uinnin opetus koulun mahdollisuuksien ja resurssien puitteissa

Alkeisuintitaitojen kertaus

Rintauinnin, selkäuinnin ja vapaauinnin harjoittelu.

Oppilas varmentaa uimataitoaan tavoitteena pystyä uimaan 50 m. 4.lk.

Suunnistus ja retkeily

Ilmansuunnat ja mittakaava, pihakarttaan tutustuminen, oppilas tuntee ja osaa käyttää erilaisia karttamerkkejä

*...osaa arvioida matkan pituutta
opetellaan kartanlukutaitoa ja opitaan kartan suunnastaminen
opitaan lisää karttamerkkejä. 4.lk.*

Luistelu

Eteenpäin ja taaksepäin luistelun ja jarrutuksen alkeet ja harjoittelu

*Eteenpäin ja taaksepäin luistelun varmentaminen
Jarrutusten varmentaminen
Tutustuminen jääpelien sääntöihin pelaamalla. 4.lk.*

Hiihto

Oppilas osaa perinteisen hiihdon perustekniikat ja tutustuminen luisteluhiihtoon.

*Mäenlaskun alkeisharjoittelu
Perinteisen hiihdon eri tekniikoiden kertausta ja soveltamista eri
maastokohteisiin.4lk*

Voimistelu

Perus- ja kuntovoimistelu: hypyt ja hyppelyt, taivutukset ja heilahdukset, käynti ja juoksu, askeleet eri suuntiin, rytmi- ja liikesommitelmat, kuperkeikan kertaaminen ja kehittäminen ja kärrynpyörä

Tutustuminen eri välineisiin

Tutustuminen eri telineisiin

musiikkiliikunta

*Lisää hyppyharjoitteita esim. voltin kehittäely, pää- ja käsiseisonta
Telineet mahdollisuuksien mukaan 4.lk.*

Rautjärven kunnan opetussuunnitelmassa on selkeästi lueteltu ne palloilu- ja yleisurheilulajit, joita tulee harjoitella. Kolmannen luokan sisällöissä on selkeästi

mainittu ne asiat, joita uinnissa, suunnistuksessa, luistelussa, hiihdossa ja voimistelussa pitäisi sisällyttää koululiikuntaan.

Sen sijaan kovin yksityiskohtaisia tekniikkaharjoitustavoitteita ei ole Rautjärven kunnan opetussuunnitelman 5.-6 luokkien sisällöissä (143-145) kaikissa lajeissa. Useiden lajien suhteen 5. ja 6. luokan kohdalla käytetään yleisluontoisia ilmaisuja:

5. luokka Suunnistus

- varmennetaan kartanlukutaitoa ja kartan suunnastamista
- 6.lk. Syvennetään aiemmin opittuja suunnistustaitoja

5.lk. Luistelu

- kaarreluistelu, ja lisäksi mm. opittujen taitojen varmentamista
- 6.lk. Sovelletaan opittuja taitoja eri peleissä ja leikeissä

Voimistelu

- parannetaan jo opittuja perustietoja ja –taitoja; lisäksi: lihasvoimaharjoitteet: kuntopiiri, päälläseisannon ja käsin seisannon kehittäely
- telineet: samat kuin aikaisemmin, korkeuden nosto
- liikeyhdistelmien kehittäely

- 6.lk. Parannetaan edelleen eri tietoja ja taitoja
- Pyritään tekemään pidempiä liikesarjoja

Useiden haastateltujen opettajien kouluissa paikallinen opetussuunnitelma on vielä tarkempi kuin esimerkkitapauksessa Rautjärvellä, jossa ei 5. ja 6. luokan sisällöissä eritellä harjoiteltavia tekniikoita joka lajissa. Eräs haastateltu toteaa: ”*Esim. jalkapallossa harjoitellaan pallon kuljettamista, syöttöä, syötön vastaanottamista.*” ”*Pesäpallossa peruslyönti, pystynäpäytys.*” ”*Sählyssä syöttö, kuljetus, laukaus ja lopuksi vasta peliä.*” Rautjärvellä on tavoitteena, että esim. 5. luokan oppilas ”harjaantuu eri palloilulajien pelitaidoissa ja sääntöjen tuntemuksessa” ja ”tutustuu lentopallon ja käsipallon viitepeleihin ja pelitaitoihin”. Yksi haastateltava ottaa esimerkiksi: ”*pituushyppy ja juoksu on pilkottu pienemmiksi tekniikkaharjoituksiksi.*”

Rautjärvellä pituushyppy on vain pituushyppy. Kuntien opetussuunnitelmat näyttävät eroavan toisistaan mm. tarkkuudessa ja yksityiskohtaisuudessa.

3 Erilaiset suhtautumistavat

Liikunnanopettajat voivat suhtautua monella eri tavalla tarkkoihin tavoitteisiin. Seuraavassa on esitelty haastateltujen vastauksissa havaittuja tapoja suhtautua opetussuunnitelman tavoitteisiin:

”Porukan mukaan on palloilulajit vedettävä.”

- soveltamalla vaatimuksia ko. ryhmän tason ja innostuksen mukaan

”Heitetään pallo ja pelatkaa, aina sitä on jossain määrin.”

- jättämällä huomiotta vaatimukset

”Liikunta riippuu opettajasta.”

- on monia eri tapoja opettaa liikuntaa ja suhtautua opsin tavoitteisiin

”Sovelluksia voi keksiä, mutta harjoitus muuttuu huonommaksi.”

- näin toteaa opettaja, joka haluaisi toteuttaa monipuolisia harjoitteita, mutta välineet tai tilat eivät ole riittävät hänen opetusryhmilleen (20 oppilasta)
- opettaja voi keksiä sovelluksia harjoitteluun, kun resurssit eivät riitä oikeaan harjoitteluun

”Niin paljon opetettavaa monessa kohdassa, että on pakko karsia ja miettiä, mikä on tärkeintä.”

- asioiden asettaminen tärkeysjärjestykseen ja siltä pohjalta vähemmän tärkeäksi koettu karsitaan pois

”Jossain tulee vastaan, onko saanut koulutusta, oma innostuneisuus ja harrastuneisuus auttaa.”

- opettaja voi kokea riittämättömyyden tunnetta, mutta työssä auttaa, jos on itse innostunut joistain lajeista tai innostunut opettelemaan uutta tai esimerkiksi harrastaa jotain lajia

”Ei selkeästi liian vaikea, mahdottomia opettaa.”

- tuskin kuitenkaan liikuntaa opettavat opettajat kokevat työnsä ylivoimaiseksi tai saavat siitä burnoutin

”*On tosi laaja, ei ehkä niin kiva asia.*”

- opetussuunnitelman vaativuus kuitenkin vähän rasittaa opettajaa työssään

”*Ei tietenkään kaikkia tavoitteita saavuteta.*” ”*Ei pysty käymään kaikkea läpi.*”

- opettaja hyväksyy ja pitää itsestäänselvänä, ettei kaikkia tavoitteita saavuteta

4 Toteuttamisen ongelmia

”*Huonoa, ettei kaikilla ole mahdollisuuksia.*”

”*Tarvitaan myös fyysistä tilaa enemmän*” ”*jotta kaikki pääsis harjoittelemaan*”

- tilan ahtaus on monen koulun ongelma liikunnanopetuksen tiettyjen osa-alueiden toteuttamisessa ja erityisesti, kun pyritään järjestämään yksilö- tai parikohtaisia harjoitteita tekniikoissa, jolloin tarvittaisiin fyysistä tilaa kaikkien oppilaiden hajaantua ja mahtua tekemään

”*Välineitä saisi olla enemmän, se hyödyttäisi hirveästi tavoitteiden saavuttamista.*”

- kaikissa haastateltujen kouluissa oli pulaa erilaisista liikuntavälineistä
- ”*ei ole niitä mailoja jokaiselle*”, palloja löytyy 20 oppilaan ryhmän sählyharjoitteisiin
- ”*sama korishommissakin ...ei ole palloja*” riittävästi
- ”*välineitä puuttuu voimistelun osalta*”, ”*ne on kalliita*”
- ”*palloja, mailoja lisää*”
- ”*luistimia ei oo*” eikä suksia
- ”*kaikille ei oo kypärää, kun mennään jäälle*”
- ”*jotain pitäis ostaa lisää*”

Kaikkien haastateltujen vastauksissa ilmeni resurssien puutteellisuus. Kouluilla ei ole tarpeeksi välineitä – voidaanko olettaa, että kodit hankkivat tiettyjä liikuntavälineitä

lapsille? Voidaanko olettaa, että esim. Helsingin alueella kodit hankkivat lapsille sukset ja luistimet koululiikuntaa varten, kun niitä ei ole lapsille muuten hankittu, koska ”*me ei hiihdetä koskaan*”? Voidaanko odottaa, että koti huolehtii siitä, että lapsella on kypärä jääpelejä ja luistelua ja esim. sählyä varten?

”Kaikki riippuu siitä, minkälaisia resursseja annetaan opetussuunnitelman toteuttamiseen.”

”Sehän vaatii nyt huomattavasti enemmän oppimateriaaleiltakin.”

”Joitakin asioita aika vaikea toteuttaa joissakin kouluissa.”

Kahta viikkotuntia ei koettu riittäväksi, liikuntaan tarvittaisiin 3 viikkotuntia Siinäkin koulussa, jossa oli 3 viikkotuntia 5. ja 6. luokalla, opettaja koki, että joutuu karsimaan ainesta, koska *”ei ehdi käydä kaikkea tuntien puitteissa läpi”*.

Liikuntapaikat olivat osittain ongelmalliset

Liikunnanopetus edellyttää sopivat tilat **sisäliikuntaan**: Niiden tulee soveltua voimistelun, välinevoimistelun, palloilulajien ja musiikkiliikunnan opetukseen.

Ulkoliikuntaa varten tarvitaan: pallokenttä(jalkapallo, pesäpallo), yleisurheilukenttä, jossa on myös harjoituspaikkoja ja telineitä eri lajien harjoittelua varten, luistelukenttä ja luistimien vaihtopaikat, hiihtomaastot, vaellusmaastot, uimahalli.

Tutkimuksen kohteena oli neljä eri koulua eri puolilta Suomea, joilla oli hyvin erilaiset resurssit opetussuunnitelman toteuttamiseen. Paikalliset olosuhteet rajoittivat useiden lajien harjoittelua ja opettamista.

Olen koonnut haastateltujen koulujen erilaisia resursseja seuraavaan taulukkoon.

Kaikilla kouluilla on puutteellisuuksia liikuntavälineistössä, useimpien koulujen sisäliikuntatilat ovat pienet. Yhden koulun sisätiloissa ei voi harjoitella palloilulajeja, vaan sitä varten on siirryttävä kauemmas, jolloin hankaluuksia tulee, kun aikaa menee siirtymiin ja *”jos tunnit ovat keskellä päivää”*. Opetussuunnitelman perusteet ovat samat kaikilla kouluilla, mutta lajien toteuttamismahdollisuudet vaihtelevat ja osa lajeista ja lajiharjoitteista jää pois. Liian pienessä salissa on vaikeata toteuttaa pienempimuotoisia harjoitteita, koska tila ei yksinkertaisesti riitä.

H1 tarkoittaa haastateltavan numero 1 koulua

H2 toinen haastateltava jne.

Taulukon tyhjät ruudut merkitsevät sitä, että ko. asia ei tullut esille haastateltavan vastauksissa.

	Sisäliikuntatilat	Sisäliikuntavälineistö	Urheilu-kenttä	Uimahalli	Hiihtomaasto	Luistelukenttä
H1	Kohtalaiset, sali pieni 20 oppilasta palloilee – ”ahdasta tulee”	Puutteellinen - puutelista erikseen X		Uinninopetus kielletty turvallisuus-syistä.	lähipellolla	Koulun lähellä
H2	”tosi pieni” esim. koripallo vaikea toteuttaa	Siedettävä			”pitäis lähteä pidemmälle” - oppilailla ei suksia, ei hiihtoa kertaakaan	Lähellä -oppilailla ei ole luistimia -ei luistelua
H3	Uusi hyvä sali	Kohtalainen, lisää välineistöä tarvitaan	Hyvä Koulun vieressä	26 km päässä	koulun lähellä valaistunut latureitti	Koulun lähellä
H4	Sali sopiva 20 oppilaan harjoittelulle	Välineistö riittää 20 oppilaalle	Vain juoksurata ja nurmikenttä, ei aivan koulun läheisyydessä		Koulun lähellä kenttä, jolla hiihdetään	Koulun lähellä

TAULUKKO 2. Koulujen liikuntavälineistö ja -tilat.

X Koulun liikuntasalin puutteita:

- ”idioottimaisia ratkaisuja: koripallokorit eri korkeudella ja vain päädyissä”
- ”kaikenmaailman patjoja” puuttuu, säilytystilaa puuttuu
- pieniä korokkeita tarvittaisiin telinevoimistelua varten lisää, ”pääsisi helpommin rekille”
- nojapuut puuttuvat, ”ei tosin mahdu”
- puomi tarvittaisiin.

5 Opetussuunnitelman laajuus

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa mainitaan runsaasti liikunta- ja urheilulajeja. Luetteloin ne seuraavassa pääpiirteissään. Opetussuunnitelman perusteet (2004, 246–248) nimeää palloilulajit, mutta ei tarkemmin, mitä eri palloilulajeja tarkoitetaan. Olen *kursivoituin kirjaimin* lisännyt listaan esimerkkikunnan Rautjärven opetussuunnitelman nimeämät tarkemmat lajikuvaukset (141–145):

- juoksua, hyppyjä, heittoja
- voimistelua
 - ilman välineitä, välineillä, telineillä
- musiikki- ja ilmaisuliikuntaa
 - tansseja
- leikki-, viite- ja pienpelejä
- eri palloilulajeja
 - sisällä: koripallo, salibandy, käsipallo, lentopallo (Rautjärven ops)*
 - ulkona: pesäpallo, jalkapallo (Rautjärven ops)*
- yleisurheilu
 - turbokeihäs (Rautjärven ops 4.lk.)*
 - kuulantyyöntö, pituushyppy, pikajuoksut ja kestävyysjuoksu (Rautjärven ops 5.lk)*
 - aitajuoksuun tutustuminen, korkeushyppy (Rautjärven ops 6.lk.)*
- luontoliikuntaa
 - suunnistus ja retkeily
- talviliikuntaa
 - hiihto ja luistelu
- uinninopetus

Vuosiluokilla 5 – 9 edellisten lisäksi vielä:

- toimintakyvyn kehittämistä ja seurantaa sekä lihashuoltoa
- uusiin liikuntamuotoihin tutustumista ja liikuntatietoutta.

Lajien runsauteen liittyviä haastateltujen käsityksiä:

”Jossain tulee vastaan, onko saanut koulutusta, oma innostuneisuus ja harrastuneisuus auttaa.”

- opetussuunnitelman sisältämä lajien runsaus aiheuttaa epävarmuutta, opettajankoulutukseen sisältyvät liikunnan kurssit eivät perehdytä riittävästi kaikkiin lajeihin, vaikka opettaja olisi erikoistunut liikunnanopetukseen, kuten useat haastatelluista olivat
- opettajalta vaaditaan lisäpanostusta liikunnanopetukseen, perehtymistä ei-tuttuihin asioihin ja apua on siitä, jos itse harrastaa joitakin lajeja
- tämä laittaa miettimään, joutuuko liikunnanopettaja itse ”täydennyskouluttamaan” itseään omalla ajallaan voidakseen tehdä työnsä niin kuin pitäisi

”Tää on laaja homma, kaikista lajeista.”

”Ei ehdi ottaa kaikkea tuntien puitteissa.”

- kaikkea opetettavaa asiaa ei ehditä opettaa koulun liikuntatuntien puitteissa

”Vaikeita asioita siellä on.”

- opetussuunnitelmaan sisältyvät tavoitteet koetaan vaikeiksi.

6 Muut tavoitteet

Haastattelussa ilmeni, että opettajat ovat omaksuneet myös muita opetussuunnitelmaan sisältyviä tavoitteita kuin sen lajirunsauden ja tarkat ”tekniset” vaatimukset.

Seuraavaan on koottu viisi esille tullutta teemaa.

A Tasa-arvo

Koska opetussuunnitelman perusteet ovat samat kaikille kouluille ja koska niissä esitetään selkeä vaatimustaso, jonka perusteella oppilaita tulee myös yhtenäisin kriteerein arvioida, ”oppilaat ovat tasa-arvoisempia riippumatta asuinpaikasta”.

Haastattelussa on tosin tullut esiin vastakkainenkin näkemys: paikallisista painotuksista johtuen jotain sisältöjä jätetään pois, mikä asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan.

B Yksilöllisyys

Opetussuunnitelman perusteissa liikunnanopetuksen tavoitteeksi nimetään: ”yksilölliset kehitysmahdollisuudet” ja niiden huomioon ottaminen. Tämän ovat haastatellut

opettajat mieltäneet ja se tuli heidän käsityksissään hyvin esille. Liikunnanopetus ”pohjautuu oppilaan liikunnallisiin ominaisuuksiin”, ”hyvä, ettei tiettyinä ikä kautena tarvitse jotain asiaa osata, vaan otetaan huomioon yksilöllinen kehityskaari”.

”Kriteerit kasin liikkujalle on laitettu liian tiukaks.” Yksi haastateltava kiinnitti huomion arviointiin ja piti hyvän arvosanan (numero kahdeksan) kriteerejä liian kovina. Hän ottaa liikunnan arvioinnissa yksilöllisyyden huomioon: tekeekö parhaansa, huolehtii välineet mukaan, kehittyi omassa tasossaan ja on innostunut. ”Vaikka oot kuin hyvä liikunnassa, jos ei tuolla huvittanu pelata, niin oon seiskaakin antanut.” Tavoitteena on se, että ”teet sen oman tason mukaan ... toisella puolivoltti ja toisella kuperkeikka alaspäin, omia nakkeja jokaiselle”.

Eräs haastateltu kertoi esimerkin, miten vaihtelevuus opetussuunnitelman sisällön toteuttamisessa, esim. opettajasta tai paikkakunnasta johtuen, voi aiheuttaa ongelmia arvioinnissa. Erään oppilaan äiti oli ihmetellyt, kun pojan liikunnannumero laski kiitettävästä hyvästä. Syyksi ilmeni se, että edellisenä vuonna ”ei ollut suunnistusta ollenkaan” eikä telinevoimistelua. ”On ollu tämmösiä osa-alueita, teidän poika ei oo niissä pärjänny niin hyvin.” Arvioinnin pohja voi olla laajempi tai suppeampi riippuen koulussa toteuttavista lajeista. Jos opetukseen sisältyy vähemmän lajeja, yksittäisten lajien painoarvo arvioinnissa nousee. Lajien runsauden myötä ehkä vähempi lajikohtainen ”näyttö” tulee arvosanan pohjaksi.

C Liikunnan ilo ja riemu

”Enemmänhän ne vaan haluis tehdä eikä opetella.”

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan liikunnalla ”tulee olla myönteinen vaikutus oppilaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn ja hyvinvointiin”. Lisäksi on maininta, että erityisesti vuosiluokilla 5 – 9 ”annetaan mahdollisuuksia liikunnallisiin elämyksiin ja tuetaan oppilaan itsensä ilmaisua”.

Haastattelussa tuli ilmi, että liikunnan ilo ja riemu voi kärsiä seuraavista seikoista:

”Kuitenkin tarkat opetukselliset tavoitteet tekniikoissa”

Tekniikan ”opetuksessa oppilaat on aika passiivisia eikä tuu liikkumista”.

Harjoitteisiin perustuva tunti ”vaatii organisoinnin ja aikaa menee ja tekeminen jää pois.”

Liikunnanopetuksessa on tasapainoiltava kahden asian välillä: yhtäältä on selkeät liikunnanopetuksen tavoitteet ja velvoite opettaa tarkasti tiettyjä asioita, toisaalta ”jotkut oppilaat ovat että peliä, peliä, heti vaan peli ja toimintaa, niille oppilaille se ei voi olla motivoivaa hommaa”. Miten opettaa jonkin lajin perustekniikka-asioita niin, että lapset innostuvat kuuntelemaan?

Useat haastateltavat totesivat, että ne oppilaat, jotka ”on innostuneet lajista, kuuntelevat tarkkaan ja haluavat oppia sen tekniikan”. Osa oppilaista ”ei pääse siihen toimintaan hirveesti”, ”istuu siinä rivissä”, oppilaiden on ”kuitenkin seurattava ja tarkkaan kuunneltava, että opittais se asia”. ”Joillakin voi se innostus hiipiä, kun tankataan vaikkapa hiihdossa tai luistelussakin tekniikoita. Ei voi oikein hiihtotuntejakaan pitää niin, että mennään vaan joku kevyt lenkki ja mennään jäälle makkaraa paistamaan, kyllähän siinä tulis liikunnan riemua.”

Opetus sujuu paremmin, ”kun ne saa pelata tai leikkiä tai jotain leikin kautta opetellaan”. ”Sitten on ne hetket, jolloin väännetään kättä, että pitää opetella tätä ja tätä.”

Motivoituneempia ovat ”ne lapset, jotka on hyviä” lajissa. ”muut vaan hetkittäin”. Pojat ovat ehkä kiinnostuneempia tekniikan opettelusta kuin tytöt.

Liikunnan iloa vähentää usein kilpailu. ”Ne tykkää kuitenkin kilpailusta, mutta olis semmosia kilpailuja, että jokainen onnistuis riippumatta siitä, mikä on ruumiin rakenne.” Toinen haastateltava totesi, ettei ”huono” laulaja joudu juurikaan yleisön eteen laulamaan, mutta urheilukilpailuissa kaikki ovat mukana kaiken kansan edessä. ”Vaikka sinulla olis minkäläinen kehonhallinta, oot juoksemassa tuolla koko kansan eessä”.

”Jokaiselle tulis se oma tavoite...omia nakkeja jokaiselle...silloin se...antaa elämyksiä, että ei kilpailla kuka roikkuu pisimpään ja kuka voittaa, niin jee, jee! Siitä tulee painava poika ekana alas.”

D Liikunnallinen elämäntapa

Liikunnallisen elämäntavan omaksuminen sisältyy kaikkiin kolmeen Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mainitsemaan liikunnanopetuksen yleistavoitteeseen (2004, 246):

Liikunnanopetuksen

- Tulee...sekä ohjata oppilasta ymmärtämään liikunnan terveydellinen vaikutus
- sen tulee eri taitojen, tietojen ja kokemusten tarjoamisen kautta mahdollistaa liikunnallisen elämäntavan omaksuminen
- liikunta on toiminnallinen oppiaine, jossa edetään leikin ja taitojen oppimisen kautta kohti omaehtoista harrastuneisuutta.

Perusteet jatkuvat tarkentamalla: Tämä edellyttää sitä, että...

Eli, kaikki muu on askeleita sitä kohti, miten noihin kolmeen päätavoitteeseen päästään.

Haastatellut opettajat ovat mieltäneet tämän yleistavoitteen.

Se koettiin ”aikamoiseksi haasteeksi”.

Varsinaisen opetuksen lisäksi keinoja tavoitteen saavuttamiseksi oli mm. se, että yhteistyössä eri liikuntaseurojen kanssa tehdään oppilaille tutuksi eri lajeja ja seurojen työtä. ”Löytys se oma laji, mistä löytys se liikunta jatkossakin. Sen takia...olis monia paikkoja mis käydä.”

Toinen haastateltu totesi opettajan tarvitsevan luovuutta innostaakseen oppilaita yrittämään eri asioita. ”Jollain tavalla vaan on narrattava niitä” ja keksittävä erilaisia keinoja motivoida ja innostaa yrittämään edes vähän suorituksen eteen.

Jälleen on todettava, että liikunnanopettajan on tasapainoiltava kahden tavallaan vastakkaisen haasteen keskellä: yhtäältä saatava opetettua tietyt, samat asiat kaikille oppilaille, joista vain osa saattaa olla kiinnostunut itse tekniikkaharjoituksesta, ja toisaalta saatava koko ryhmä erilaisine edellytyksineen ja mielihaluineen kokemaan liikunnanopetus myönteiseksi jopa niin, että oppilaat ymmärtävät liikunnan olevan

- terveyden kannalta tärkeitä. Liikunnanopetuksen tulee aikaansaada myönteisiä kokemuksia ja keinotkin kerrotaan:

- oppilas omaksuu tietoja, taitoja ja kokemuksia ja haluaa hankkia samanlaisia itse jatkossakin, eli liikunnasta tulee tapa. Lisäksi liikunnanopetuksessa
- on otettava mukaan leikki JA taitojen oppiminen ja sitä kautta innostuttava itsekin harrastamaan asiaa.

Vaikeuksia saralla riittää:

”koripallossa... ne on ihan hulluina”

”voimistelussa taas...kuhan tekee vaan, ei huvita oikein tehdä”

”luistelu on toisille aivan kauheeta”

Liikunta *”on joillekin niin vastenmielistä syytä tai toisesta, se ei oo aina kiinni siitä ruumiinrakenteesta.”*

...kun tehtäisiin enemmän oppilaiden omilla ehdoilla”.

6.2 Kansallinen liikuntaperinne

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mukaan ”liikunnanopetus pohjautuu kansalliseen liikuntaperinteeseen”. Haastattelun pohjalta opettajien käsityksistä nousi esille kolme teemaa:

- 1 Sisältö
- 2 Lajit
- 3 Merkitys

1 Sisältö

Mikä tekee jostain lajista kansalliseen liikuntaperinteeseen kuuluvan lajin?

- *”Se, miten suomalaiset on tottunut liikkumaan”*

Tässä tarkoitetaan lajeja, joita on Suomen ilmasto- ja muista luonnonolosuhteista johtuen juuri täällä mahdollista harrastaa ja jotka ovat omaleimaisia maallemme.

Tässä tarkoitetaan myös lajeja, joita paljon harrastetaan ikäkaudesta toiseen ja joita seurataan aktiivisella mielenkiinnolla ja joiden kilpailuihin osallistutaan paikallisesti ja valtakunnallisesti.

- *”Mis ollaan vahvoja”*

Lajit, joissa suomalaiset ovat tai ovat olleet erityisen hyviä ja joissa on saavutettu merkittäviä tuloksia.

- ”*Riippuu missä päin Suomea*”

Aivan yksiselitteisiä vastauksia kansalliseen liikuntaperinteeseen kuuluvista lajeista tuskin saataisiin eri ihmisiä haastatteleamalla. Eri puolilla Suomea eri lajit ovat suosituimpia ja tunnetuimpia kuin toiset. ”*Pohjanmaalla pesäpallo on ihan huippusuosittu.*” Jos jonkun paikkakunnan urheilija on saanut kansainvälistäkin menestystä, paikkakunnalla pyritään ehkä jo kunnan ja seurojen toimesta lisäämään lajin harrastuneisuutta ja tukemaan sitä, koska se lisää kunnan positiivista imagoa, toivoen, että joukosta nousisi joku uusi menestyvä urheilija.

2 Lajit

Haastateltavat sisällyttivät kansalliseen liikuntaperinteeseen seuraavat lajit:

- hiihto
- suunnistus, siihen sisällyttäen jokamiehen oikeudet
- pesäpallo
- tanssit (tango, valssi, jenkka), kansantanssit
- jääkiekko
- jalkapallo
- keihäänheitto
- salamapallo, pitkänmatkan juoksu

Neljän haastateltavan vastauksista nousi esille jo näin pitkä lista lajeja. Kaikki lajit, joita pidetään tärkeinä, eivät välttämättä toteudu kouluissa. Hiihto osoittautui ongelmalliseksi. ”*Hiihto kuuluis tosi vahvasti, mut ei toteudu, se jää Etelä-Suomessa lapsipuolen asemaan.*” Yksi este hiihdon toteutumiseksi on se, että ”*oppilailla ei oo välineitä, kun ne sanoo, me ei koskaan käydä hiihtämässä.*” Toinen este on ilmastonmuutoksen vaikuttaessa ”*kelit, hiihdon toteutuminen on aina vähän vuodesta kiinni.*” Hiihto lienee lajeista se, jota kuitenkin toteuttamismahdollisuuksista riippumatta melko laajalti pidetään kansalliseen liikuntaperinteeseen kuuluvana lajina.

”Mis me ollaan vahvoja...suunnistus.” Muita perusteita suunnistuksen tärkeydelle on se, kun *”meillä on erämaita ja asumaton seutu”*, joissa pitäisi pystyä selviytymään. Suunnistukseen liittyen *”jokamiehen oikeudet”* on tärkeä asia hallita osatakseen asianmukaisesti liikkua ja toimia Suomen metsissä ja muilla luontoalueilla.

Suunnistuksen toteuttamisessakin ilmeni ongelmia: *”vaellusmaastoja ei ole”*, jolloin suunnistus on *”ihan pienimuotoista”*. Yksi tapa kaupunkiseudulla voisi olla käynti *”ulkoilualueella –mennään vaikka päiväksi sinne ja siellähän on luontoa, jossa voidaan jotain erätaitoja.”*

Pesäpallo *”ainakin”* kuuluu kansalliseen liikuntaperinteeseen ja sitä harjoitellaan *”kevällä”*. *”Pohjanmaallahan pesäpallo on ihan huippusuosittu”*, mutta muuallakin Suomessa koetaan: *”Täälläkin mielellään pelataan pesäpalloa.”* *”Pesäpallot onnistuu ihan hyvin.”* Kansalliseen liikuntaperinteeseen kuuluvista lajeista ainakin pesäpallo toteutuu kautta Suomen.

Yksi opettaja sisällyttää tanssiin *”tangot, valssit ja jenkat”* ja kokee, että *”kansantanssit on jäänyt pois”*. Toinen haastateltava luettelee *”kansantanssit tosi vahvasti.”* Suomessa on esim. tanssikouluissa laaja kirjo erilaisia tansseja, baletista mitä erilaisimpiin nykytansseihin. Paikkansa ovat yhä säilyttäneet ”perinteiset” valssi ja tango. Sen sijaan kansantanssien suosio ja harrastuneisuus vaihtelee paikkakunnasta toiseen.

Lähes kaikki haastateltavien lajit sisältyvät Opetussuunnitelman perusteiden liikunnanopetuksen sisällyttämiin lajeihin ja myös esimerkkikunnan Rautjärven opetussuunnitelmaan ainoana poikkeuksena salamapallo. Eräs haastateltava kokeekin helpottuneena *”ei tarvi lähteä kaikenmaailman lajeja opettamaan”*. Kansalliseen perinteeseen sisältyvät lajit samoin kuin ne, jotka lisäksi ovat opsissa, muodostavat jo pitkän listan lajeja, enempää ei sentään tarvitse yrittää mahduttaa liikunnanopetukseen. *”Tyypilliset suomalaiset lajit pitää ottaa huomioon.”*

Myös uusia lajeja kaivattiin: *”Uusia lajeja voi ottaa, ne voi olla mielenkiintoisia ja kannustaa liikkumaan”*. Uusiin lajeihin olisi hyvä tutustua, koska niissä voi olla oma mielenkiintonsa esimerkiksi sellaiselle oppilaille, joka ei mitenkään innostu

peruskoulun liikunnan sisällöistä. Uusiin lajeihin tutustumisen kautta *”löytys se oma laji, jokaiselle löytys sellainen, mistä tulis intohimo omaan elämään liikunnassa”* ja sitä kautta *”löytys se liikunta jatkossakin”*.

Sen lisäksi, että koululaiset tekevät retkiä ja tutustuvat eri harrastuspaikkoihin, myös eri seurat ja harrastajat voisivat käydä esittelemässä toimintaansa ja lajeja.

”Mikroautoiluseura vois käydä vähän opettamassa.”

Joku haastateltava toivoi uusia lajeja sisällytettäväksi kansalliseen liikuntaperinteeseen: *”Minun mielestä vois luoda jo uuttakin.”* *”Formulakisoja ei saaha”*, mutta *”laskettelu”* voisi olla *”uutta perinnettä”*. Herää kysymys, onko kodeilla parempi varustetaso lasketteluun kuin hiihtoon tai luisteluun? Kun oppilaille ei eteläisemmässä Suomessa ole hiihto- ja luisteluvälineitä, mahtaako kotoa löytyä lasketteluvarusteet, jotka ovat vielä kalliimmat, puhumattakaan siitä, että koulu pystyisi maksamaan väline- ja päivävuokrat.

3 Merkitys

Kansallista liikuntaperinnettä

- pidetään tärkeänä
- lajeista löytyy yksimielisyyttä

”Se miten suomalaiset on tottunut liikkumaan”, ”tyypilliset suomalaiset lajit”.

Pidetään tärkeänä, että Suomelle tyypilliset liikuntalajit edelleen siirretään sukupolvelta toiselle. Kansallisten liikuntalajien sisällyttäminen liikunnanopetukseen tukee myös Opetussuunnitelman perusteiden esittämää arvopohjaa: *”Opetuksen perustana on suomalainen kulttuuri... Opetuksessa on otettava huomioon kansalliset ja paikalliset erityispiirteet... ” Näillä tavoitteilla on kauaskantoisempi päämäärä:”* Opetuksen avulla tuetaan oppilaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumista sekä hänen osallisuuttaan suomalaisessa yhteiskunnassa...Sen avulla edistetään myös suvaitsevaisuutta...”

Perusopetuksen arvojen *”tulee välittyä opetuksen tavoitteisiin ja sisältöihin sekä jokapäiväiseen toimintaan.”* (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004, s.12)

Kansallinen liikuntaperinne ja sitä kautta suomalaisuuden välittäminen on otettu huomioon myös paikallisesti liikunnanopetuksessa.

Suunnistuksen avulla toteutetaan perusteiden arvomaailmaan sisältyvää tavoitetta: ”luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen...”, kun esim. jokamiehenoikeuksia käydään läpi jo peruskoulussa, joka kattaa koko ikäluokan, jolloin toteutuu se, että ”perusopetus edistää ...vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista.” Suomi, joka on tunnettu kauniista luonnostaan ja luonnonrauhastaan ja siitä, että kunnioitetaan yksityisomaisuutta ja kaikille on tilaa metsässä liikkua ja marjastaa toisia häiritsemättä, on haasteen edessä, kun venäläiset omistavat yhä enemmän myös mökki- ja luontoalueita – miten sama arvopohja ja kunnioitava vastuullisuus olisi heidänkin omaksuttavissa?

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Tutkimuksen luotettavuuden suhteen arvioidaan sen validiteettia ja reliabiliteettia. Reliabiliteetti eli toistettavuus kertoo, tuottaako käytetty mittari samanlaisia tuloksia eri mittauskerroilla. Fenomenografinen analyysi ei ole toistettavaa tutkimusta, vaan tuloksena on ainutkertaista tietoa, tutkimus on jatkuvaa löytämistä. Tutkimuksen kohteena oli ihmisten erilaiset käsitykset samasta ilmiöstä ja niiden vaihtelu, kiinnostuksen kohteena on ilmiön koko laajuus. Osoittaakseni tutkimukseni luotettavuutta olen pyrkinyt raportoimaan avoimesti tutkimuksen lähtökohdat, toteutustavat ja tulokset, jolloin ne ovat myös toisten tunnistettavissa ja arvioitavissa. (LIITTEET 1 – 3.) (Mäkelä 1996, 159–165; Uusitalo 2001, 81-82, 84-87.)

Tutkimuksen validiteetti kertoo, mitaako käytetty mittari juuri sitä, mitä sen oletettiin mittavan. Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa voidaan arvioida validiteettia neljästä eri näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184–190; Mäkelä 1996, 154–169; Uusitalo 2001, 81–87.) 1) Ensinnäkin arvioidaan, koskeeko aineisto tutkijan ja tutkittavien kannalta samaa asiaa. Ymmärsivätkö haastatellut opettajat kysymykset samalla tavalla kuin haastattelija on ne tarkoittanut? Tässä tutkimuksessa lähtökohtana on se, että opettajat ovat hyvin perillä omasta työstään ja opetussuunnitelmaan liittyvistä asioista, jolloin he ovat ymmärtäneet

kysymykset oikein ja vastanneet juuri esitettyihin kysymyksiin. Asia olisi toisin, jos kysymykset olisi tehty esimerkiksi kouluavustajille, he eivät ehkä olisi osanneet vastata niihin, koska he eivät joudu työssään pohtimaan opetussuunnitelman kysymyksiä.

Luvussa 5 käsittelin temahaastattelua ja yleisesti haastattelun etuja ja haittoja. Tässä tutkimuksessa haastateltavat saivat etukäteen tietää kysymykset, jolloin heillä oli mahdollisuus miettiä ja pohtia uuteen opetussuunnitelmaan liittyviä kysymyksiä. Haastattelu tehtiin kaikille suullisesti, jolloin ilmaisu voi olla vapaampaa kuin jos he olisivat kirjoittaneet vastauksensa. Kirjoitettaessa asia tiivistetään, suullisessa ilmaisussa henkilö voi tuoda spontaanimmmin esille ajatuksiaan ja ehkä niitä myös tulee esiin enemmän kuin viitsisi ruveta kirjoittamaan.

Haastattelu perustui vapaaehtoisuuteen, ja kukin haastateltava sai valita ajan ja paikan haastattelua varten, millä pitäisi olla myönteinen vaikutus haastattelutilanteen ilmapiiriin. Haastateltaviin otin yhteyttä puhelimitse, jolloin kerroin heille tutkimuksen aiheesta ja pyysin lupaa haastatella. Sopiessani haastattelun ajankohdasta sovimme myös nauhurin käytöstä haastattelun taltioinnissa. Kaikki suhtautuivat myönteisesti haastatteluun. Aineiston luotettavuutta paransi myös se, että aihepiiri oli tuttu ja tärkeä haastateltaville. Haastattelutilanne oli rento eikä aiheeseen liity mitään arkaluontoista.

2) Onko aineisto relevanttia tutkimuksen teorian kannalta? Haastateltavien vastaukset koskivat juuri opetussuunnitelman sisältö- ja aihealueita sekä periaatteellisia arvokysymyksiä, joita käsittelin alkuluvuissa. Analyysissä tulleita teemoja ja sisältöjä käsittelin opetussuunnitelman perusteiden ja sisältöalueiden kautta.

3) Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa pohditaan myös, vastaavatko kategoriat haastateltavien tarkoittamia merkityksiä. Teemat ovat aitoja silloin, kun ne vastaavat mahdollisimman tarkkaan haastateltavien tarkoittamia merkityksiä. Haastateltavien lausumien sijoittamisessa kategorioihin ei ollut epäselvyyksiä. Olen käyttänyt tulosten kuvaamisessa paljon haastateltavien suoria lainauksia, jotka ovat avoimesti luettavissa ja arvioitavissa.

4) Ovatko kategoriat relevantteja tutkimuksen teorian kannalta? Olen teemoja läpikäydessäni viitannut opetussuunnitelman perusteisiin ja sisältöalueisiin samoin

kuin arvokysymyksiin. Mielestäni haastateltavien käsitysten pohjalta nousseilla teemoilla on ilmeinen yhteys teoreettisiin näkökohtiin.

7.2 Lopuksi

Ennen haastattelun tekemistä oletin, että

1) opettajat kritisoivat opetussuunnitelmaa. Opettajat suhtautuivat kuitenkin opetussuunnitelmaan positiivisemmin kuin odotin. Kaikki haastateltavat ilmaisivat, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat selkeät ja melko yksityiskohtaiset, mikä lisää valtakunnallisesti oppilaiden tasa-arvoa ja selkeyttää opetuksen sisältöjä, mutta he eivät kritisoineet opetussuunnitelmaa kielteisillä adjektiiveilla. Opetussuunnitelman tavoitteet ovat siis ilmeisesti melko onnistuneet. On tietysti mahdollista, että osa opettajista on ollut mukana tekemässä opetussuunnitelmaa - kuten on ollut tapana viimeisten vuosikymmenten aikana – jolloin he katsovat olleensa itse sitä laatimassa, jolloin on sopeuduttava tilanteeseen. Tai voisiko olla niin, että opettajat ovat ylipäänsä sopeutuvia ja mukautuvia työntekijöitä, koska heidän työnsä on ihmissuhdetyötä – ja vieläpä lasten parissa – jolloin joka asiasta ei kannata ruveta ”rähisemään”.

Opettajien vastauksista nousi selvästi esille työn vaativuus ja kuormittavuus yksityiskohtaisten tavoitteiden ja laajan lajirunsauden suhteen, joka yhdistettynä liian vähäiseen viikkotuntimäärään (2) ja puutteellisiin välineisiin ja toimintatiloihin tekee asian vielä haasteellisemmaksi. Liikunnanopetuksen tavoitteiden käsittelyn yhteydessä viittasin Liisa Hakalan näkemykseen opettajan roolin muuttumisesta opetussuunnitelman ja muun yhteiskunnan asettamien vaatimusten paineessa. Opettajan rooli on saanut uusia piirteitä 2000-luvulla: vaaditaan tehokasta tuloksellisuutta ja samalla empaattista, lapset huomioivaa, ”mukavaa”, elämyksiä antavaa liikunnanopetusta, jonka pitäisi lisäksi vaikuttaa lapsiin niin myönteisesti, että he ovat innostuneita liikkumaan vuosikymmeniksi eteenpäin. Opettajan kuuluu olla tehokas, luova, organisointikykyinen, leikkimielinen, kekseliäs, taituri, joka hallitsee ja pystyy opettamaan lukuisia liikunnanopetukseen sisältyviä lajeja.

Yllättävää oli sekin, miten paljon eri koulujen välillä on vaihtelua eri lajien harjoittelumahdollisuuksissa, ja siinä mielessä oppilaat ovat eriarvoisessa asemassa

riippuen siitä, millaisilla liikuntamahdollisuuksilla varustetussa koulussa he opiskelevat. Opetussuunnitelma antaa mahdollisuuksia ottaa huomioon paikalliset olosuhteet, mutta se voi myös vähentää halukkuutta nähdä enemmän vaivaa monipuoliseen liikunnanopetukseen. Neljästä koulusta uusin koulu, jonka yhteydessä on uusi liikuntahalli varusteineen ja monet kentät koulun välittömässä ympäristössä, vaikuttaa mahdollisuuksiltaan parhaiten varustetuksi. Tutkimukseen oli kaikista Suomen kouluista valikoitunut vain neljä koulua, jotka nekin erosivat toisistaan todella paljon ja niissä kaikissa oli puutteellisuksia.

2) Oletin, että ryhmäkoot ovat liian suuret liikunnanopetuksessa. Ryhmä koko ei näyttänyt olevan rajoittava tekijä, koska isoa ryhmää varten oli henkilökuntaa varattu enemmän, mutta rajoitukset tulivat eteen liikuntatiloissa ja välineissä, jos ryhmässä oli monta oppilasta yli 20:n.

3) Oletin etukäteen, että kaikkiin lajeihin ei ole tiloja. Tämä osoittautui paikkansapitäväksi lähes jokaisen koulun kohdalla. Vain osa liikunnan lajeista pystytään toteuttamaan koulun tilat ja ympäristö ja paikalliset olot huomioon ottaen. Useimpien koulujen välittömässä läheisyydessä ei ollut mahdollisuuksia moniin ulkoliikuntalajeihin ja lisäksi koulujen liikuntasalit ovat pienet, lukuun ottamatta uusinta koulua, jonka yhteydessä on uusi tilava sali.

Hiihto ja luistelu kärsivät siitä, että huomattavassa osassa kouluista ei enää harrasteta hiihtoa tai luistelua eikä nähdä tarpeelliseksi hankkia lapsille välineitä, joihin ei myöskään koululla ole varaa, jolloin lajin harjoittelukin jää vähäiseksi tai lähes olemattomaksi.

Sillä ei näyttänyt olevan merkitystä, missä päin Suomea koulu sijaitsi. Kouluilla tuntui olevan samanlaisia puutteita resurssien osalta – paitsi, jos oli kyseessä uusi koulu ja uusi liikuntatila, jossa on huomioitu nykyaikaiset vaatimukset (mutta sen koulun läheisyydessä ei ole uimahallia, jolloin uinninopetus jää heikommaksi). Opettajien näkemykset fyysisten resurssien puutteellisuudesta eri puolilla eteläistä Suomea olivat samansuuntaiset. Saa nähdä, joko kymmenen vuoden kuluttua – jos on jälleen opetussuunnitelman uudistamisen aika, kuten on ollut tapana viime vuosikymmeninä tehdä kymmenen vuoden välein – ”tuhansien järvien maassa” uinninopetukselle asetetaan pakolliset perustavoitteet peruskoulussa. Kuten jo osassa kouluista onkin.

Olin oletanut, että fyysisissä tiloissa on puutteita. Se yllätti, että kaikissa neljässä koulussa oli niin paljon puutteita välineistössä ja tiloissa opetussuunnitelman tavoitteisiin nähden. Opetussuunnitelman tavoitteet eivät voi tulla saavutetuiksi, ja sen olivat kaikki opettajat myös jo havainneet, vaikka opetussuunnitelman viimeinen käyttöönottoaika oli vasta syksyllä. Kaikki opettajat olivat silti sitoutuneet opetussuunnitelman toteuttamiseen. Kertooko se siitä, että opettajat ovat hyvin ”kuuliaista” ja tunnollista työntekijäjoukkoa. Vai kertooko se siitä, että opettajien työtä myös arvostellaan herkästi, jos vain aihetta löytyy, joten ei haluta antaa aihettakaan, vaan pyritään hoitamaan asiat mahdollisimman hyvin mahdollisuuksien mukaan. Ammattitaitoaan kaikki opettajat pitivät riittävänä.

Hyvänä pidettiin yhteistyötä paikallisten seurojen kanssa. ”Se on taas koulusta kiinni, että ...päästäisiin menemään eli voitaisiin tutustua” eri lajeihin. ”Täälläkin on kaikki harrastukset kaukana, niin että olisi sen verran, että voisi liikkua yhden kerran vuodessa tutustumaan vaikka lasketteluun.” ”Että seurat tulisivat kouluun mukaan pitämään niitä tunteja, seurayhteistyö olisi hyvin” tarpeen ja että kunnan ”liikunnanohjaajalla olisi tietyt tunnit käytössä kouluilla”.

Jos yhteistyötä paikallisten seurojen kanssa lisättäisiin, se toteuttaisi myös liikunnanopetuksen tavoitteita: ”opetuksessa--- luodaan valmiuksia omaehtoiseen liikunnan harrastamiseen--- Oppilas tutustuu liikunnan harrastusympäristöihin ja osaa etsiä tietoa liikunnan harrastamismahdollisuuksista” (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004, 247). Näin oppilaita ohjattaisiin myös siihen suuntaan, että on mahdollista omaksua liikunnallinen elämäntapa.

Opetussuunnitelman liikunnan opetukselle asettamien tavoitteiden suhteen on vaikeuksia toteuttaa joissakin kouluissa, koska resurssien puute tulee vastaan. Liikunnallisia elämyksiä voidaan siitä huolimatta oppilaille tarjota. Liikunnanopetuksen tavoitteiden toteuttaminen on suuri haaste kouluille ja liikunnanopettajille.

Tutkimuksen tuloksissa yllättävää oli kansallisen liikuntaperinteen lajikirjo. Selkeästi ei esille noussut esimerkiksi neljä lajia, vaan kullakin haastateltavalla oli oma lista

kansalliseen liikuntaperinteeseen sisällytettävistä lajeista. Tässä kohdin opetussuunnitelman perusteet pitää huolen siitä, että kansallinen liikuntaperinne siirtyy tuleville sukupolville, koska tarvittavat lajit on sisällytetty opetussuunnitelman perusteiden sisältämiin sisältöihin.

Tutkimuksen tuloksissa aiheuttaa huolta se, että liikunnanopetuksen lajivalikoimasta osa jää osalta oppilaista kokematta. Lajeja ei yksinkertaisesti ehditä tai voida sisällyttää liikunnanopetukseen, jolloin oppilaat jäävät sitä paitsi. Tätä pidän suurena puutteena; joissain kouluissa se on hiihto, joissain luistelu tai esimerkiksi uimataito, joita kaikkia voidaan pitää tärkeinä lajeina ja varsin kansallisina lajeina Suomessa, lumen ja järvien maassa.

Tutkimuksen alkuluvuissa esittelin eri vuosikymmenten opetussuunnitelmien perusajatuksia. Opetussuunnitelmaan vaikutti kolme eri näkökulmaa: 1) lapsi – oppilaskeskeisyys, etenkin ”lapsen vuosisatana”, 2) oppiainesidonnaisuus – tiedepohjainen opetus, 3) yhteiskuntasidonnaisuus – nykyaikana sitä ilmentäisi esim. taloudellinen kasvu ja sen heijastukset ja vaatimukset opetussuunnitelmaan. Samassa ristiaallokossa tutkimuksen pohjalta näyttää opetussuunnitelma heittelehtivän nytkin: opetuksen pitäisi olla oppilaskeskeistä ja oppilaille mieluista, mutta samalla painavat päälle runsaat ja yksityiskohtaiset vaatimukset ja myös tehokkuuden vaatimus, jotta oppilaat innostuisivat jatkossakin liikkumaan. Niinhän ihminen paremmin pysyy terveenä ja on hyödyllinen kansalainen ja ennen muuta tehokas työntekijä – yhteiskunnalle – joka on viime kädessä myös tavoitteiden asettaja.

Opetus ja kasvatus ovat päämäärätietoista, tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jossa on keskeistä vuorovaikutus ja jonka avulla pyritään muutokseen, oppimiseen. Oppimista tapahtuu tahallisesti ja tahattomasti. Opetussuunnitelma on kuin rakennuspiirustus, jonka mukaan opettaja suunnittelee työnsä. Opettajaa voidaan verrata myös pelijoukkueen valmentajaan, joka suunnittelee taktiikan etukäteen, mutta tarvittaessa improvisoi. Häneltä edellytetään myös luovaa työskentelyä – aivan uuden luomista – opetus- ja oppimistilanteissa. Näitä kaikkia asioita opettajalta vaaditaan edelleenkin, kuten haastateltavien vastaukset osoittivat. Tavoitteet ovat selkeät ja suuret, mutta resurssit eivät riitä niiden toteuttamiseen, jolloin on pystyttävä improvisoimaan ja peräti luomaan aivan uusia sovelluksia liikunnanopetukseen.

Tutkimuksen tuottama tieto on ainutkertaista ja se kuvailee uuden opetussuunnitelman aikaansaamia kokemuksia opettajissa. Se lisää tietoa opetussuunnitelmaan vaikuttavista tekijöistä ja opetussuunnitelman sisällöstä ja toteuttamisesta.

LÄHTEET

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä ym. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä Oy, Rauma.

Hakala, Liisa 1999. Liikunta ja oppiminen. Mitä merkitystä on kuperkeikalla? PS-Kustannus.

Halinen, I. & Pietilä, A. 2005. Yhtenäisen perusopetuksen kehityksestä. Teoksessa Hämäläinen, K., Lindström, A. & Puhakka, J. Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, S.(toim.)1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Otava, Keuruu.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. 4. uudistettu painos. WSOY, Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. uudistettu painos. Gummerus, Jyväskylä.

Hunter, R.& Scheirer, E. 1992. Elävä opetussuunnitelma. Valtion painatuskeskus, Helsinki..

Häkkinen, K. (1996) Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21.

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2004. Tutkimustyön metodeista. Opinpaja, Tampere.

Kangasniemi, E., Saari, H.(toim.) 1991. Arviointia ja ajatuksia koulun kehittämistä. Jyväskylän yliopisto.

Kari, J., Moilanen, P. & Rähkä, P. (toim.) 2001. Opettajan taipaleelle. Yliopistopaino, Jyväskylä.

Kivimäki, H. 2007. Joka kymmenes peruskoululainen ei saa uimaopetusta. Etelä-Saimaa 15.7.2007.

Komiteanmietintö 1925: 14. Maalaiskansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö.

Komiteanmietintö 1952:3. Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö.

Komiteanmietintö 1970: A4 ja A5. Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnöt I ja II.

Lahdes, E. 1992. Didaktiikan suuntausten moninaisuus. Teoksessa J. Kari (toim.) Didaktiikka ja opetussuunnittelu. WSOY, Juva, 11-15.

Malinen, P. 1985. Opetussuunnitelmat nykyajan koulutuksessa. Otava, Keuruu.

Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 2. tarkistettu painos. International Methelp Oy, Helsinki.

Mäkelä, K. 1996. Teoksessa V. Niskanen (toim.) Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Opiskelijan opas. 2. muuttamaton painos. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Yliopistopaino, 154-169.

Niemi, H. 1998. Koulu ja opettajankoulutus – yhdessä tulevaisuuden rakentamiseen. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettaja modernin murroksessa. WSOY, Juva, 9-18.

Opetushallitus 2000. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Edita, Helsinki.

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Tammi, Vammala.

Rautjärven kunta. Perusopetuksen opetussuunnitelma 1-9. Moniste, 169 s.

Rinne, R. 1984. Suomen oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelman muutokset. WSOY, Juva

Rinne, R., Kivirauma, J. & Lehtinen, E. 2004. Johdatus kasvatustieteisiin. WSOY, Juva.

Sarjala, J. 2005. Uudistukset nykypäivän näkökulmasta. Teoksessa K. Hämäläinen, A. Lindström & J. Puhakka (toim.) Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Yliopistopaino, Helsinki, 36-39.

Syrjäläinen, E. 1995. Koulukohtaisen opetussuunnitelman toteutuminen: opettajan ansa vai mahdollisuus? Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A5.

Tamminen, R. 1993. Tiedettä tekemään. Gummerus, Jyväskylä.

Uusikylä, K. & Atjonen, P. 1999. Didaktiikan perusteet. WSOY, Helsinki.

Uusikylä, K. & Atjonen, P. 2005. Didaktiikan perusteet. 3. uudistettu painos. WSOY, Helsinki.

Uusitalo, H. 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. WSOY, Juva.

Vitikka, E. & Saloranta-Eriksson, O. 2004. Uudistuva perusopetus. Näkökulmia opetuksen ja opetussuunnitelman kehittämiseen. Opetushallitus.

Åhlberg, M. 1997. Oppimisen, opetuksen ja opetussuunnitelman evaluaatio. Finn Lectura, Loimaa.

LIITE 1 YHTEENVETO: OPETTAJIEN KÄSITYKSIÄ PERUSKOULUN LIIKUNNANOPETUKSEN TAVOITTEISTA

Seuraavassa yhteenvetona haastattelun tulokset. Aluksi on kysymys, joka haastateltavalle esitettiin ja sen jälkeen yhteenvetoni neljän haastateltavan vastauksista. Haastattelut kokonaisuudessaan ovat liitteenä (LIITTEET 1 – 4). Olen tiivistänyt haastattelun aiheet tässä yhteenvedossa kuuteen kysymykseen.

1. Mitä hyvää/huonoa on uudessa opetussuunnitelmassa?

”Opetussuunnitelman perusteet on aiempaan verrattuna paljon tarkempi.” Kaikki haastateltavat pitivät hyvänä sitä, että on tarkasti kerrottu, mitä missäkin aineessa pitää opettaa. Liikunnassa selkeästi sanotaan, mitkä lajit ja mitä asioita painotetaan. Esimerkiksi koripallo, palloilu, voimistelu, hiihto ja luistelu on eritelty vielä pienempiin osasiin, mitä taitoja kussakin lajissa pitää harjoitella. Esimerkiksi jalkapallossa harjoitellaan pallon kuljettamista, syöttöä, syötön vastaanottamista, pesäpallossa peruslyöntiä, pystynäpätystä, toimintaa sisä- ja ulkopelaajana. Ei riitä, että ”vain pelataan”, vaan pitää harjoitella lajiin kuuluvia taitoja erikseen. Se vaatii opettajalta enemmän organisoimista, jotta vaikkapa 20 oppilaan ryhmä saadaan tekemään sählyharjoitteita: syöttö, kuljetus, laukaus – tämä voisi onnistua tekemällä harjoittelurata, mikä taas edellyttää riittävän määrän mailoja kaikille, jotta kaikki voivat olla toiminnassa mukana.

Liikunnan opetuksen tavoitteita pidettiin kohtuullisina etenkin verrattuna muitten oppiaineitten tavoitteisiin. Pitäisi opettaa tekniikoita, ei pelkkää pelaamista. Selkeät tavoitteet ”antoivat välineitä opetukseen”. Huonoa oli se, että suunnitelma on niin laaja. Kaikkea ei ehdi välttämättä opettaa. Kaksi viikkotuntia ei tuntunut riittävältä ajalta, viikkotunteja pitäisi olla kolme.

Hyvää on myös se, että ”kun tavoitteet ovat tarkempia kaikille, niin sitä kautta myös oppilaat ovat tasa-arvoisempia - suurin piirtein opetetaan samoja asioita asuinpaikasta riippumatta”. Hyvää on myös se, että ”otetaan huomioon yksilöllinen kehityskaari”; opetussuunnitelmaan ”ei ole laitettu, että tiettyinä ikä kautena pitäisi joku tietty asia osata”, joten voidaan huomioida yksilölliset erot eikä tarvitse vaatia liikaa oppilailta.

Hyvää on se, että tavoitteeksi nyt asetetaan, että ”jokainen innostuisi myös jatkossa hoitamaan kuntoaan”, että liikuntaa ei koettaisi inhottavana ja ”liikuntapakkona” – ”luistellaan hirveesti, vaikka paleltaa varpaita yms.”.

Paikalliset olosuhteet on nyt otettu opetussuunnitelmissa huomioon – se koettiin myönteisenä.

Yksi haastatelluista totesi, että ”ilmastonmuutoksen myötä myös talvilajit ovat jääneet” niin paljon pienemmälle opetukselle mitä aikaisemmin.

Haastateltavien kannanotot uinninopetukseen olivat hyvin kaksijakoiset. Pääkaupunkiseudulla uinninopetus toimii opettajien mielestä erittäin hyvin, koska sen hoitavat kaupunkien uimaopettajat. Yhden haastateltavan koulun opetussuunnitelmassa lukee, että oppilaita pitäisi kannustaa kesällä uimakouluun. Uintia ei voida koulussa ottaa, koska siitä on tullut valitus sattuneen uimaonnettomuuden vuoksi. Toisessa pienessä koulussa ei ole säännöllistä uimaopetusta, koska lähin uimahalli sijaitsee parinkymmenen kilometrin päässä. Lämpiminä syksyinä uimaopetus hoidetaan lähimmässä lammessa liikunnanopettajan toimesta. Vanhempaintoimikunnan keräämillä varoilla viedään vuosittain 1.- ja 3.-luokkalaiset kolme kertaa uintikoulutukseen lähikaupungin uimahalliin, jossa opetuksen hoitaa koulun liikunnanopettaja.

Yksi haastatelluista, joka on toiminut opettajana 20 vuotta, oli sitä mieltä, että ”uiminen on jäänyt hyvin huonoille kantimille tänä päivänä, uiminen on mennyt huonompaan suuntaan” siitä, kun hän itse kävi koulua. Silloin piti jokaisen suorittaa uimakandidaatin tutkinto 6. luokalla, sitä ei enää vaadita.

2. Oletko sitoutunut opetussuunnitelman toteuttamiseen?

Kaksi haastateltavista oli ollut mukana laatimassa uutta opetussuunnitelmaa, kaksi ei. Kaikki olivat tutustuneet opetussuunnitelman sisältöön ja liikunnanopettajina erityisesti liikunnanopetuksen tavoitteisiin. Yksi oli sitä mieltä, että ”vaikka onkin opetussuunnitelma, niin se riippuu opettajasta, kuinka paljon” ja tarkasti toteuttaa opetussuunnitelmaa.

3. Millaiset ovat resurssit opetussuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseen?

Kaksi tuntia viikossa on liian vähän opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseen. Kahdessa koulussa liikuntaa olikin kolme tuntia viikossa. Kahdessa haastatelluista kouluissa liikuntaa oli vain kaksi tuntia viikossa.

Haastateltavien koulujen välillä oli suuria eroja resurssien suhteen. Yksi kouluista oli suhteellisen uusi, 10 vuotta sitten rakennettu ja sen yhteydessä viitisen vuotta vanha ”aivan mahtava liikuntasali” ja vielä kuntosali. Koulusta pääsee sisäkautta sujuvasti liikuntahallin puolelle, jossa on myös pukuhuoneet ja suihkutilat. Välineitäkin on hyvin, mutta tarvetta olisi ”hankkia niitä jatkuvasti lisää, mikä ei ole niukkuuden vuoksi mahdollista”. Tässä uudessa koulussa on myös erittäin hyvä ympäristö, jollaista on harvalla koululla: maasto, jossa on pururata ja jossa voi talvella hiihtää, kaukalo luistelua varten aivan koulun vieressä ja toisella puolen koulua urheilukenttä, jossa mahdollisuus harjoitella monipuolisesti yleisurheilua.

Toisessa koulussa jo 20 oppilaan liikkuminen yhtä aikaa on ahdasta ja välineistä on puutetta. Sali on liian pieni. ”Salissa on idioottimaisia ratkaisuja: koripallokorit eri korkeudella ja vain päädyissä”. Lisäksi suuria puutteita on välineissä, jos tilat olisivatkin ”kohtuulliset”. Tarvittaisiin lisää ”koreja, palloja, voimisteluvälineitä (jotka ovat kalliita), patjoja, korokkeita, jotta pääsisi paremmin rekille, nojapuut, puomi, mailoja”. Jäähalli on lähellä, jääpelejä pystytään hyvin pelaamaan ja hiihtoa lähipellolla.

Kolmannessa koulussa noin 20 oppilaan kokoinen ryhmälle riittää välineitä. Koulussa on liikuntasali, mutta ei mitään pallokenttää koulun läheisyydessä, vaan palloilulajeja varten aikaa kuluu matkoihin, mikä on pois itse harjoitukselta. Koulun läheisyydessä on mahdollisuudet luisteluun ja hiihtoon. Yleisurheilukenttä on vähän lähempänä kuin palloilusali, mutta siellä on vain juoksurata ja nurmikenttä – ”suorituspaikat ovat niin heikot, että esim. yleisurheilun kaikkia lajeja siellä ei voi käydä läpi”.

Neljännessä koulussa ”välineet ovat siedettävät”, mutta esim. luistimia ei ole koululla eivätkä kaikki kodit hanki niitä lapsille, joten koulu saa käydä ”kädenvääntöä kodin

kanssa” siitä, että hankkisivat luistimet lapsille. Suksien kanssa on vähän sama juttu eli hiihtoa ei tule talven aikana kertaakaan. Lähialueella on tosin vaikeata hiihtääkään, pitäisi lähteä kauemmas. Liikuntasali on ”tosi pieni”, ja siellä on vaikea toteuttaa esim. kori- ja lentopalloa, koska ”päätyseinä on suoraan selän takana”. ”Niitäkin on pelattu”, mutta se ”vaatii sitten sääntöjen soveltamista”. ”Luistelupaikka on aika hyvä, siinä se on lähellä. Paitsi että ei ole niitä luistimia.” Sen sijaan paikallinen helsinkiläinen jääpalloseura on käynyt opettamassa pelaamista. ”Vähän on välineissä ja paikoissa ongelmia.”

4. Miten kansallinen liikuntaperinne otetaan huomioon?

Kaikkien haastateltujen mielestä pesäpallo kuului kansalliseen liikuntaperinteeseen. Muita lajeja ovat hiihto, kansantanssit ja tanssi yleensäkin, retkeily, suunnistus ja yleisurheilu. Yhden opettajan mielestä liikuntaperinne tarkoittaa lajeja, joissa suomalaiset ovat hyviä. Yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että ”voitaisiin jo luoda uuttakin” – esim. laskettelu voisi olla uutta perinnettä.

Kansallisen liikuntaperinteen huomioimiseen suhtauduttiin myönteisesti, mutta sen toteuttamisessa paikalliset olosuhteet vaikuttivat ratkaisevasti. Yksi oli sitä mieltä, että koska opetussuunnitelma nojaa kansalliseen liikuntaperinteeseen, niin ei tarvitse ottaa liikunnan opetukseen mukaan ”kaikenmaailman uusia lajeja” ja muotisuuntauksia ja piti sitä hyvänä.

5. Ovatko oppilaat motivoituneita opettelemaan tekniikoita?

Eräs haastatelluista kertoi, että joskus tuntuu, että kun opetetaan tekniikka-asioita, oppilaat joutuvat odottelemaan ja kuuntelemaan ja sekin aika on heidän tekemisestään pois. Osa oppilaista on kiinnostuneita, varsinkin, jos he harrastavat ko. lajia jossain seurassa ja haluavat oppia lisää. Toinenkin opettaja totesi, että jotkut oppilaat ovat innostuneita opettelemaan tekniikoita, etenkin, ”jos ovat itse taitavia lajissa”. Hän koki ”poikien olevan kiinnostuneempia oppimaan lisää tekniikasta”, mutta yleisesti ottaen oppilaat ”enemmän haluavat tehdä kuin opetella”.

Yksi haastatelluista kertoi havainneensa suurta vaihtelua oppilaiden innokkuudessa tekniikoiden harjoitteluun: koripallossa, jossa opettaja on taitava, oppilaatkin olivatkin innokkaita oppimaan esim. yhden käden hyppyheiton. Mutta taas kuntopiirissä ei ole innostusta tehdä juuri mitään. ”Luistelu on osalle aivan kauheata”. ”Ensin pitäisi löytää nautinto ja sitten tulee se seuraava askel tekniikassa.”. ”Telinejumpassa videointi auttaa oppilaita näkemään: Minulla roikkuukin jalka tuossa noin.”

6 Saavatko oppilaat liikunnasta riemua tai elämyksiä?

Oppilaat saavat liikunnasta riemu varsinkin silloin, ”kun he saavat pelata tai leikkiä tai leikin kautta opetellaan”. ”Sitten on ne hetket, jolloin väännetään kättä, että pitää opetella tätä ja tätä. Peleissäkin se, että osa oppilaista ei tahdo pelata. Pitäisi kuitenkin kaikkien osallistua, niin, että se on vähän sellaista. Kyllä he riemua ja elämyksiä saavat varsinkin niistä vapaista ja itselle mieleisistä jutuista.”

Erilaiset liikkujat tulisi huomioida opetuksessa, jotta liikunnan riemua olisi kaikilla. Heikompia liikkujia pitää yrittää innostaa vähäisemmillä tavoitteilla, joista he saavat pian välittömän palkkion onnistuessaan. Taitavammat liikkujat tarvitsevat mahdollisuuksia kilpailla, ”ettei aina mennä liikunnallisesti lahjattomien ehdoilla”.

”Jokaiselle tulisi asettaa se oma tavoite – toisella puolivoltti ja toisella kuperkeikka alaspäin, omia nakkeja jokaiselle, silloin se miun mielestä antaa elämyksiä... että ei kilpailla, kuka voittaa...”

Yksi opettaja piti liikunnassa asetettua hyvän (kahdeksan) arvosanan tasoa liian vaativana. Hänen mielestään tulee ottaa huomioon yksilöllisyys - ”tekee parhaansa sillä keholla, mikä on”.

- on meillä kuitenkin erämaita ja asumatonta seutua, jos siellä ei osaa liikkua niin H4
T
- vaellusmaastoja ei oo sillä tavalla H4 ihan pienimuotoista suunnistusta pystyään H4
O
- ollaan yleensä käyty ulkoilualueella H4, mennään vaikka päiväks sinne ja siellähän on ihan luontoa, jossa voidaan jotain erätaitoja H4 O
- ei tarvi lähteä kaikenmaailman lajeja opettamaan H1 S
- mutta uusia lajeja voi ottaa, ne voi olla mielenkiintoisia ja kannustaa liikkumaan H1
K,T
- tyypilliset suomalaiset lajit pitää ottaa huomioon jalkapallo ja jääkiekko joukkuelajeina H2 L
- hiihto kuuluis tosi vahvasti, mut ei toteudu H2 se jää Etelä-Suomessa lapsipuolen asemaan L,O
- hiihdossa vois tulla sitä, että harjotellaan vähän lasketteluakin H3 K
- pesäpallo H2 keväällä L
- pesäpallo ainakin H4 L
- riippuu missä päin Suomea H4 S
- Pohjanmaallahän pesäpallo on ihan huippusuosittu H4 S
- Täälläkin mielellään pelataan pesäpalloa H4 L
- Pesäpallot onnistuu ihan hyvin H4 L

- kansantanssit H2 tosi vahvasti L
- tanssissa tangot, valssit ja jenkat tämmösii tansseja H3 L
- kansantanssit on jääny pois H3 O
- mis myö ollaan vahvoja H3 keihäs, suunnistus S,L
- keihäässä kaikki tietää että Suomi on hyväH3 S, L
- sekä paikallinen että valtakunnallinen taso H3 S
- salamapallo, pitkänmatkan juoksu H3 L
- laskettelu uutta perinnettä H3 K
- miun mielestä vois luoda jo uuttakin H3 K
- esim Kalle Pajander, Tanja H3 S
- formulakisoja ei saaha H3 K
- mikroautoiluseura vois käydä vähän opettamassa H3 K
- jokaiselle löytys sellanen H3 T
- mist tulis intohimo omaan elämään liikunnassa H3 T
- löytys se oma laji H3 T
- löytys se liikunta jatkossakin H3 T
- ois monia paikkoja mis käyä H3 K

- kyllä myö otetaan varmaan jotenkin liikuntaperinne, mainitaan ja pidetään H3
T

LIITE 3

Uutta opetussuunnitelmaa koskevat ilmaisut on listattu. Ilmaisun lopussa on haastatellun numero.

Haastatellun numeron jälkeinen numero kertoo, mihin teemaan lausuma viittaa: 1 paikallisuus, 2 tekniikkapainottuneisuus, 3 erilaiset suhtautumistavat, 4 toteuttamisen ongelmia, 5 opetussuunnitelman laajuus, 6 muut tavoitteet.

HYVÄ JA PAHA OPS

- kaikin puolin hyvä H1 3
- ihan ok H2 3
- siitä hyvä, että on enempi paikallinen H3 1
- hyvä, että semmoista koulukohtaista osuutta H4 1
- huono puoli, ettei oo rahaa H3 5
- huonoa, ettei kaikilla mahdollisuuksia tai toisaalta nehän on koulukohtaisesti tehty H3 5
- koulu on voinut katsoa vahvuutensa ja jättää jotain pois H3 1
- esim. uiminen on jäänyt H3 vastuukysymykset 1
- ilmastonmuutoksen myötä talvilajit jää pienemmälle H3 5
- heitetään pallo ja pelatkaa aina sitä jossain määrin, jos ei ketään joka innostuu H3 liikunnasta 1
- toivoisin korvamerkittyä rahaa pääsis tutustumaan myös muualle H3 1
- 1.-2. vapaamuotoinen hyvä H3 2
- tanssi jo kolmosista ylöspäin hyvä H3 2
- palloilulajit vähän kuin leikkimistä H3 otan säännöt mukaan H3 3
- porukan mukaan on palloilulajit vedettävä H3 3
- uusi ops ei sinällään ole tuonut mitään uutta liikuntaan H3 1
- kahdeksan kriteerit ovat tiukat H3 2
- että seurat tulis kouluun pitämään tunteja H3 1
- liikunta riippuu opettajasta kuinka paljon opsia käy läpi H3 3
- ei ole pakollisuutta, pitäis olla H3 1

- tarkasti kerrottu mitä pitää opettaa H1 2
- hyvä, että selkeästi jaoteltu mitä ne tavoitteet on H2, mitä mihinkin kuuluu 2
- esim. jalkapallossa: harjoitellaan pallon kuljettamista, syöttöä, syötön vastaanottamista H1 2
- pesäpallossa peruslyönti, pystynäpäys H1 2
- ei riitä että vaan pelattais H1, vaan pitäisi harjoitella pallon kuljettamista erikseen 2
- esim sähkössä syöttö, kuljetus, laukaus ja lopuksi vasta peliä H1, vie hirveästi aikaa, 2
- jos 20 opp miten harjoitellaan kuljetusta, syöttöä, tehdä rata; eikä ole mailoja 20 H1, 2,4
- olis hyvä että kaikki pääsis harjoittelemaan H1 4
- - tarvitaan myös fyysistä tilaa enemmän, jotta voi harjoituttaa H1 4
- -sovelluksia voi keksiä, mutta harjoitus muuttuu huonommaksi H1 3
- -vähän on resurssit vajavaiset tässä mielessä H1 4
- tää on laaja homma H1 kaikista lajeista 5
- hyvin paljon pikkutarkempia H4 2
- älyttömästi oppiaineista H4, se on ongelma 5
- huomattavasti tarkempia mitä ennen H4 2
- hyvä, että on selkeesti sanottu mitä pitäis H4 2
- oppilaat on tasa-arvoisempia H4 2
- pohjautuu lajeihin, oppilaan liikunnallisiin ominaisuuksiin H4 2,6
- oppiaine on pienemmissä osissa mitä aiemmin H4, esim. pituushyppyä ja juoksu pilkottu pienemmäksi tekniikkaharjoituksiin 2
- niin paljon opetettavaa monessa kohdassa, että on pakko karsia ja miettiä mikä on tärkeintä H3 3
- ikävät kokemukset liikunnassa liittyy aika usein kilpailuun tai mollaukseen H3 6
- jossain tulee vastaan, onko saanut koulutusta, oma innostuneisuus ja harrastuttaa H1 3
- välineitä saisi olla enemmän, se hyödyttäisi hirveästi tavoitteiden saavuttamista H1 4
- ei selkeästi liian vaikea, jotka mahdottomia opettaa H2 3

- ops on laaja ja tavoitteet on isot ja haastavat, mutta tällä tuntimäärällä (2) siihen ei helposti kyllä päästä H1 5,3
- on tosi laaja, ei ehkä niin kiva asia H2 5,3
- joitakin asioita aika vaikea toteuttaa joissakin kouluissa (välineet, tilat, ympäristö)H2 4
- ei tietenkään kaikkia tavoitteita saavuta H2 3
- kohtuulliset tavoitteet H2 3
- hyvä, ettei tietynä ikä kautena pitäis joku asia osata vaan otetaan huomioon yksilöllinen kehityskaari H3 6
- hyvä, että jokainen innostuis jatkossakin hoitamaan kuntoaan H3 6
- enää ei tarvii tehdä vastenmieliseksi liikuntaa H3 pakkoluistelu kovalla pakkasella yms 6
- ei tule aina oikeat käsitteet H2, niinku eri pelien säännöt 2
- vähän on välineissä ja paikoissa ongelmia H2 4
- vaatii nyt huomattavasti enemmän oppimateriaaleiltakin H4 4
- kaikki riippuu minkälaisia resursseja on H4 4
- 2 tuntia on vähän kaiken saavuttamiseen H4 4
- ei oo välttämättä resursseja H3, ei pysty käymään kaikkea läpi 4,3
- hyvää: luonnonolosuhteet ja vuodenaajat, lähiympäristö ja koulun tarjoamat mahdollisuudet, oppilaan erityistarpeet ja terveydentila, just se paikallisuus H1 1,6
- toisaalta liikunnan riemu ja liik. Elämäntavan korostaminen, kuitenkin tarkat opetukselliset tavoitteet tekniikoissa H1 6,2
- opetuksessa /tekniikat oppilaat on aika passiivisia eikä tuu liikkumista H1 2
- tunti vaatii organisoinnin ja aikaa menee ja tekeminen jää pois H1 2
- opettajalla on omat haasteensa, että pystyy toteuttamaan tavoitteita H1 3
- - vaikeita asioita siellä on H1 3
- pitää tarkkaan opettaa asioita H1 2
- saataisiin oppilaat ehkä enemmän sitoutumaan ja innostumaan, kun tehtäisiin enemmän oppilaiden ehdoilla H1 6
- mitkä lajit ja mitä painotetaan H1 ja miten 5,2
- esim. koriksen tekniikat, ja palloilu ja voimistelu, hiihto, luistelu H1 2,5
- - on niin paljon asiaa H1 5
- - ei ehdi ottaa kaikkea tuntien puitteissa H1 4

- tavoitteena elämäikäinen halu liikkua, aikamoinen haaste H4 6